

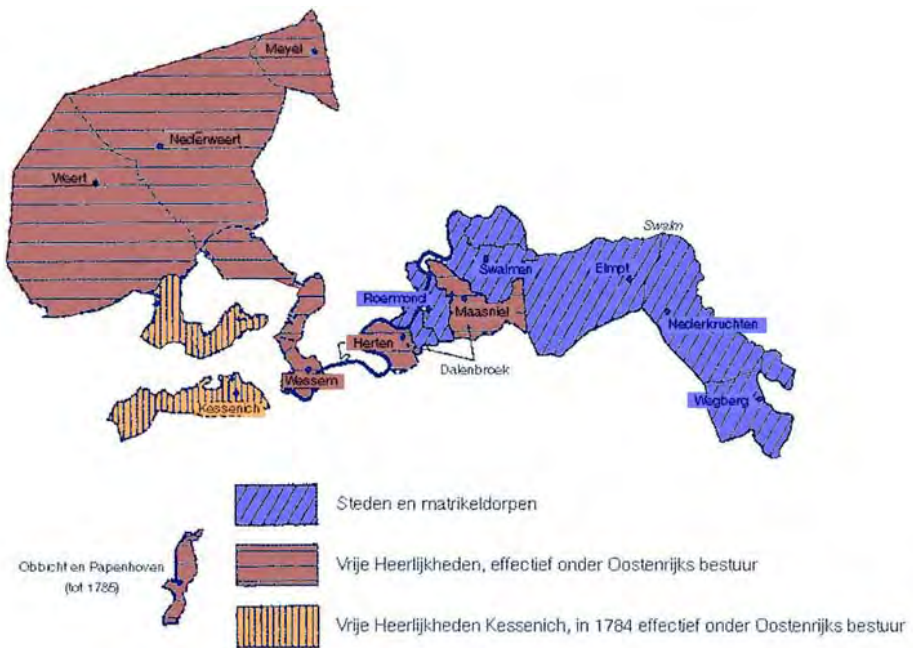
De Brabantse revolutie en de eerste Oostenrijkse restauratie in Wessem ¹⁾ (1789 – 1792)

door Emile Haanen

Inleiding en politieke situatie

Bij het einde van de Spaanse Successieoorlog in 1713 werden de Oostenrijkse

Habsburgers soeverein over vrijwel de gehele Spaanse Nederlanden. Deze Nederlanden bestonden uit een conglomeraat van formeel zelfstandige provincies, die

Kaart 1. Oostenrijks-Gelderland 1716-1794 en de Gelderse Republiek (1790)

1) Dit artikel kwam tot stand onder auspiciën van de Stichting Historisch Onderzoek Weert. Het eerste deel is een bewerkt en verbeterd onderdeel van het artikel van Emile Haanen, *Weert, Nederweert en Wessem onafhankelijk! De Brabantse revolutie 1789-1790*, in: *Jaarboek voor Weert* 2000, 63-102. Tijdens het onderzoek kon-

den twee archieven niet geraadpleegd worden. Het betreft hier het ongeordende en niet-toegankelijke archief van de familie De Stuers en de losse stukken van het archief van het Soevereine Hof te Roermond, waarvan de inventarisatie bijna afgerond is.

werden aangeduid met hun oorspronkelijke middeleeuwse regeringsvorm van hertogdommen en graafschappen. De belangrijkste provincies waren het hertogdom Brabant en het graafschap Vlaanderen. Slechts een klein deel van het Overkwartier van Gelre, Gelder of Gelderland met als hoofdstad Roermond behoorde tot deze Oostenrijkse Nederlanden. Het Overkwartier was een van de vier kwartieren van het oude hertogdom Gelre. De drie Nederkwartieren vormden de provincie Gelderland binnen de Republiek der Verenigde Provinciën.

Dit kleine restant van het Overkwartier vormde samen met enkele vrije heerlijkheden, waaronder de in 1570 aangehechte heerlijkheden Weert, Nederweert en Wessem de provincie Oostenrijks-Gelderland met Roermond als hoofdplaats (kaart 1).²⁾ Deze provincie telde in 1784 van de tien Zuid-Nederlandse gewesten het minste aantal inwoners, namelijk 25.633 op een totale bevolking van 2.272.000.³⁾ Behalve de centrale bestuursinstellingen in Brussel en Wenen met hun eigen bevoegdheden, waren er nog de vele gewestelijke bestuursorganen. In Oostenrijks-Gelderland waren dit onder meer het Soevereine Hof en de Staten van het Gelderse Overkwartier, beide gevestigd in Roermond.

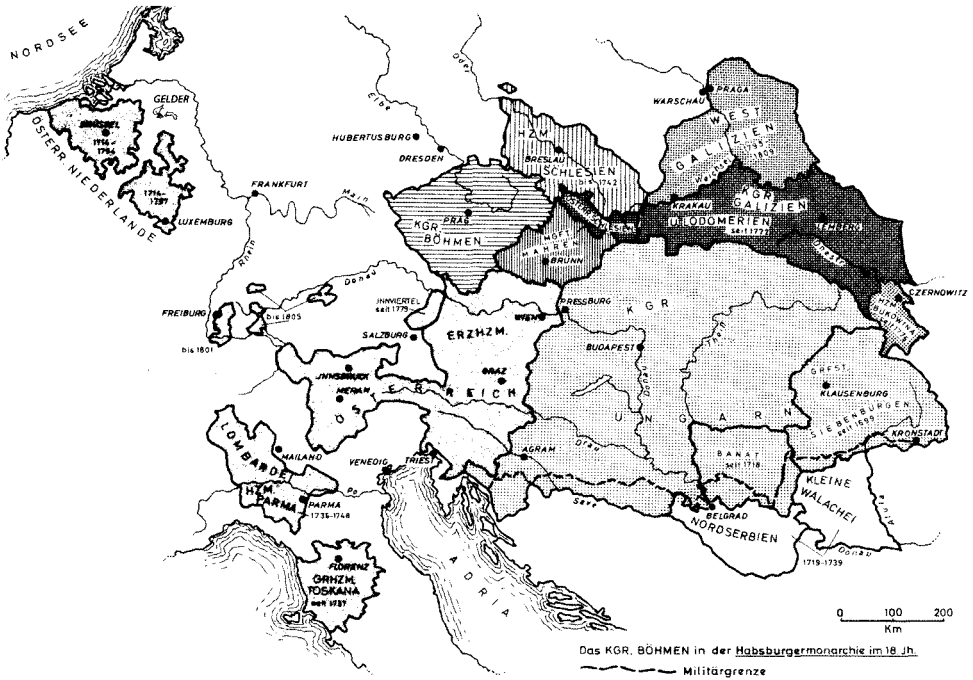
De taken van het Hof waren, zoals veelal gebruikelijk in die tijd, tweeledig, enerzijds bestuur en anderzijds rechtspraak. Als bestuursinstantie was het Hof adviesorgaan en uitvoerder van de centrale be-

sluiten, die in Brussel genomen werden en voorts kon het enkele zaken zelfstandig afhandelen. De belangrijkste figuur van het Hof was de momboir, die naast zijn rechterlijke taak als procureur-generaal, in bestuurlijke zin optrad als agent van de centrale regering in Brussel. De macht van de Staten stelde in de achttiende eeuw weinig meer voor. Het vertegenwoordigde slechts het Oostenrijkse deel van het oude Overkwartier. In de Staten zetelden alleen nog maar vertegenwoordigers van de stad Roermond en de Gelderse adel. De vrije heerlijkheden, waaronder de stad Wessem hadden dus geen afvaardiging in de Staten. Op veel sympathie hoefden de Staten vanuit die hoek dus niet te rekenen.

In 1780 werd het bestuur in de Habsburgse landen volledig door Joseph II, keizer van het Heilige Roomse Rijk, overgenomen (kaart 2). Hij wenste een grondige hervorming van de kerkelijke en de staatsinstellingen in zijn rijk. De keizer vond het Zuid-Nederlandse bestuursapparaat monsterachtig met zijn wirwar van raden en standen met hun privileges, die alleen voor hun eigen belang en niet voor het algemeen welzijn opkwamen. De Oostenrijkse Nederlanden ontsnapten niet aan zijn hervormingsdrift. De veranderingen waren revolutionair en leken hun tijd vooruit te zijn. De voortdurende hervormingen riepen tenslotte dermate veel weerstand op dat er een coalitie gesmeed kon worden van kerkelijke overheden en burgerlijke

2) A.M.J.A. Berkvens, *Plakkatenlijst Overkwartier 1665-1794, deel I, Spaans Gelre: Instellingen, Territorium, Wetgeving (1580-)1665-1702* (Nijmegen 1990) 22 en 118-125.

3) C. Bruneel e.a., *Le dénombrement général de la population des Pays-Bas autrichiens en 1784* (Brussel 1996) 197.

Kaart 2. Het Habsburgse rijk in de 18de eeuw

lokale en provinciale machten tegen keizer Joseph II. De Brabantse ambachten of gilden stonden hierbij vooraan en vonden in de Brusselse advocaat Hendrik van der Noot⁴⁾ hun voorvechter. De Staten van Brabant ondersteunden hem. Deze Staten bestonden voornamelijk uit conservatieve abten van enkele grote abdijen en uit eveneens conservatieve ambachtslieden.

Midden 1789 schafte Joseph II de Blijde Inkomst van Brabant, een soort grondwet, af en ontbond het Hof en de Staten van Brabant. Toen was het hek van de dam. Tussen de hoge geestelijkheid met de am-

bachten enerzijds en de burgerlijk-democratische oppositie rondom Jan Frans Vonck anderzijds kwam een – tijdelijk – bondgenootschap tot stand om het bewind van keizer Joseph II omver te werpen. De eerste groep wordt als statisten – aanhangers van de Staten – aangeduid en de tweede groep als vonckisten, democraten of volksgezinden. De democraten wilden de burgerij laten deelnemen aan het staatsbestuur op basis van een censuskiesrecht. De godsdienst moest onaangetaast blijven. Hoewel de volksgezinden op zich niet tegen alle hervormingen van Joseph II gekant waren, keerden zij zich

4) Hendrik Karel Nicolaas van der Noot (°7.1.1731 Brussel, †12.1.1827 Strombeek) riep na de val

van keizer Napoleon op tot herstel van het Oostenrijks bewind.

vooral tegen het dwingelanderig oplegen ervan zonder een breed draagvlak in de bevolking.

Met de inval van een legertje patriotten op 24 oktober 1789 vanuit Staats-Brabant in de Antwerpse Kempen, gelegen in het Oostenrijkse Brabant begon de revolutie. De deelnemers werden als patriotten betiteld. Vanwege het beslissende aandeel van Brabant in deze revolutie werd die periode later aangeduid als de Brabantse Omwenteling. In onze streken geven bronnen uit die tijd de gebeurtenissen een ruimere territoriale aanduiding en spreken van de Nederlandse revolutie. Enkele maanden eerder was in Frankrijk en in het prinsbisdom Luik al revolutie uitgebroken.

Op de dag van de inval werd ook het 'Manifest van het Brabantse volk' van de hand van Hein van der Noot gepubliceerd. Dit document verklaarde de keizer vervallen van de troon wegens het verbreken van het sociaal contract tussen volk en keizer. Men beschuldigde hem van het afschuwelijkste despotisme en dat hij zijn beloften en eden niet was nagekomen. De soevereiniteit diende in naam van het volk aan de Staten van Brabant toe te vallen. Het manifest kan men typeren als een vreemd mengsel van revolutionaire principes en middeleeuws traditionalisme.⁵⁾ De ene na de andere provincie verklaarde de keizer van zijn soevereiniteit vervallen en riep de onafhankelijkheid uit. Brabant deed dat op 31 december 1789. De Staten (van het Overkwartier) van Gelderland in Roermond ver-

Portret van keizer Joseph II, met aantekening betreffende zijn vervallenverklaring als soeverein.

klaarden zich op 1 januari 1790 onafhankelijk en namen de macht in Roermond over. Op initiatief van de Staten van Brabant werden alle provinciale Statenvergaderingen uitgenodigd naar Brussel te komen. Op 10 januari 1790 sloten de gewesten, op Luxemburg na dat in keizerlijke handen bleef, zich aaneen in een nieuwe confederale staat: de Republiek der Verenigde Nederlandse Staten (kaart

5) Fernand Vanhemelrijck, *De Brabantse revolutie: het verhaal van een mislukking*. In: *Revolutie in*

Brabant 1787-1793 (Brussel 1990) 9-82.

MANIFESTE
DU PEUPLE
BRABANÇON.

1789.

Titelblad van het manifest
van het Brabantse volk.

MESSIRE HENRY VANDERNOOT.

*Ministre Plénipotentiaire de Brabant
auprès Sa. Maje. l'Emp. St. Joseph, 1789.*

Franse allegorie op de roem van Hendrik van
der Noot, gevolmachtigd minister.

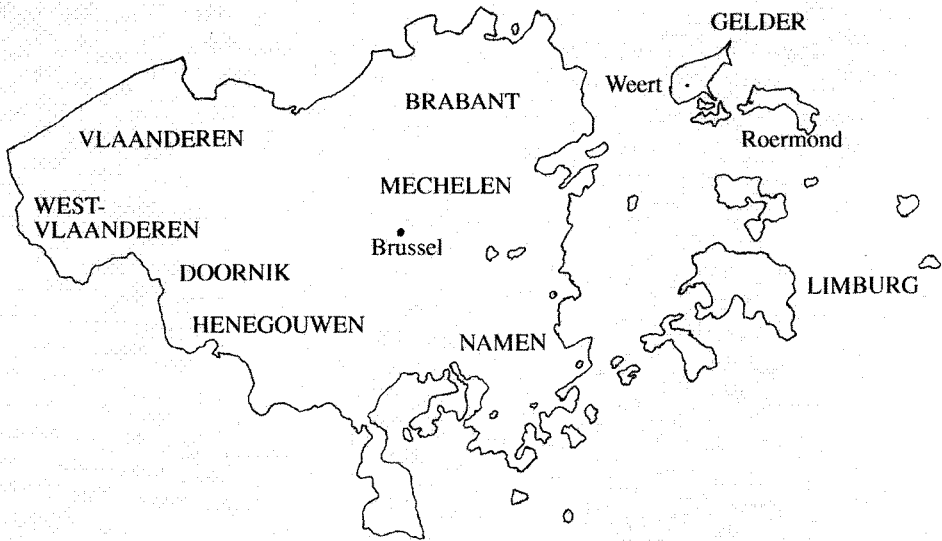
3). Als afgevaardigde van de Gelderse Staten ging burgemeester J.B. Sijben⁶⁾ van Roermond hiervoor naar Brussel.

De jonge republiek werd geen successtory. Toen Joseph II in februari 1790 stierf, werd zijn broer Leopold II, groothertog van Toscane, opvolger. Deze bood de republiek gunstige voorwaarden aan als men onder zijn gezag wilde terugkeren. De onverzoenlijken, waaronder statist Van der Noot, wezen de gematigde voorstel-

len van Leopold II af. De statisten veroorzaakten bovendien binnenlands twist en tweedracht door de vonckisten te vervolgen. Steun uit het buitenland bleef achterwege. Het slecht getrainde patriottische leger kostte handen vol geld, wat er nauwelijks was. De Oostenrijkse troepen vielen eind november 1790 de Republiek binnen en rukten snel op. Op 15 november 1790 probeerde de regering nog een algemene volksopstand te ontketenen, die schromelijk mislukte, waarna de Republiek in de

6) Joannes Baptist Syben, *23.5.1727 Roermond, †22.9.1805 Roermond. Promotie JUL Leuven en in Douaai. Advocaat sedert 1754 aan het Hof in Roermond, schepen van Roermond 1757-1795, burgemeester van Roermond 1767-1790 en

daarmee lid van de Staten. In 1757 werd hij syndicus van de Staten; dit is een soort zaakwaarnemer of representant. In 1762 kwam daar nog het secretariaat bij.

Kaart 3. De republiek omvatte: Brabant, Vlaanderen, Gelderland, Henegouwen, Limburg (tijdelijk), Mechelen, Namen, Doornik en het Doornikse en West-Vlaanderen. Luxemburg bleef Oostenrijks.

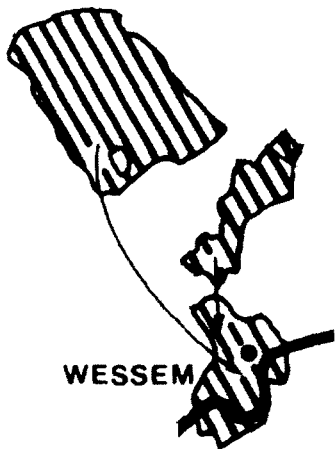
grootste ontredde ten onder ging.

Op 24 november onderwierp de provincie Namen zich aan de keizer. Op 2 december 1790 namen de Oostenrijkers Brussel in. Engeland, de Republiek der Verenigde Nederlanden en Pruisen dwongen daarop de overwinnaar Leopold II bij het verdrag van Den Haag van 10 december 1790 tot het terugdraaien der hervormingen van Joseph II en tot een algehele amnestie, waarvan een aantal kopstukken werd uitgezonderd.

De onafhankelijkheid van Weert, Nederweert en Wessem

Tussen de drie Gelderse heerlijkheden Weert, Nederweert en Wessem bestond een nauwe relatie. De drie Gelderse heerlijkheden kenden eeuwenlang dezelfde

heer en rentmeester. Tot 1540 was de grafelijke familie van Horne heer en in de zeventiende en achttiende eeuw waren dat de prinses van Chimay. Tot het begin van de zestiende eeuw was het gerecht van Wessem hoofdgerecht voor de gerechten van Weert en Nederweert. Daarna functioneerde het hoofdgerecht als appelhof voor procespartijen uit Weert en Nederweert. Hieraan werd in 1704 door het Hof in Roermond formeel een eind gemaakt. Als de drie plaatsen een gezamenlijk belang hadden, dan trokken ze gezamenlijk op. Tijdens de Brabantse revolutie was dat het geval. Vandaar dat het niet mogelijk is Wessem in dit artikel als een volledig zelfstandig opererende heerlijkheid te behandelen, maar waar nodig in samenhang met de andere twee plaatsen. De stad en de heerlijkheid Wessem bestond zelf - zoals bekend - uit meerdere

Kaart 4. De stad en de heerlijkheid Wessem. In het noordwesten ligt de exclave Kelpen en Oler, ten oosten daarvan de exclave Katert en in het zuiden de stad Wessem.

territoriale eenheden. Enerzijds de stad Wessem, ook wel Binnen-Wessem genoemd en anderzijds de vier gehuchten of kwartieren, namelijk Katert, Oler, Kelpen en Ell. Deze kwartieren werden aangeduid als Buiten-Wessem. (Zie kaart 4)

Het hierboven genoemde 'Manifest van het Brabantse volk' wordt op 24 december 1789 door Godfried Hermans⁷⁾, abt van Tongerlo, naar Weert gestuurd. De prelaat vraagt de magistraat om tot publicatie over te gaan in Weert en bijbehorende plaatsen. Op zondag 27 december wordt het plakkaat in het bijzijn van de schutterijen tot grote blijdschap van

een ieder in Weert afgekondigd. Op dezelfde dag vindt er een gezamenlijke landsvergadering van de magistraten van Weert, Nederweert en Wessem plaats. De regenten van Nederweert en Wessem zeggen toe, dat zij het Brabantse manifest eveneens publiceren.⁸⁾ In Wessem gebeurt dat de volgende dag. De drie magistraten maakten er trouwens geen probleem van dat hun plaatsen niet tot Brabant behoren. De onvrede over het beleid van keizer Joseph II was groot, evenals de solidariteit met Brabant.

Bovendien besluiten de drie magistraten, dat iedereen binnen 24 uur de nationale patriottische kokarde op de hoed moet steken op straffe van 1 ducaton boete.⁹⁾ De Weerter chroniqueur Lambertus Goofers gaf als commentaar op deze ordonnantie: *"Het stond belaggeleijk, men sag gene eenen mens of hij hadden sij een concaer, maar de borger die hadden de strikken groot lang den hoed hangen geleijk de gekken en sij lieten sien als dat goet patrot waeren en de borger zeggen: de boeren dat sijn vijgen¹⁰⁾ of keijsen want zij en hadden zoo geen strikken en sommigen hadden een pluymasie op den hoed, maar ik moest laggen met de ouden mensen die qualeijk konden gaan en quamen met stok of kruk jae nog eenen concaer aen den hoed maer de vrouwen en de dogters die droegen ook een concaer; desen hadden sij voor het hert steken of een coer in den hals van den zelve coluer als volgt: rood, wit, geel, sward, groen."¹¹⁾ De betekenis van deze kleuren-*

7) Godfried Hermans (*1725-†1799), abt van de norbertijnerabdij, werd algemeen aalmoezenier van het patriottische leger en kolonel-eigenaar van twee regimenten.

8) Gemeentearchief Weert (GAW), Oud-admini-

stratief archief (OAW), inv.nr. 4, resolutie (res.). 27.12.1789.

9) GAW, OAW, inv. nr. 4, res. 27.12.1789.

10) Vijgen zijn keizersgezinden of royalisten.

11) Goofers, Lambertus. Een kort verhael of beschrij-

Patriottische medaille,
verdeeld vanuit Brussel, om te voorzien
in de propaganda van de statisten.

combinatie is niet te achterhalen. De Brabantse kleuren en die van de revolutie waren immers, zoals de Belgische thans, rood, geel, zwart.

In de hoofdstad Roermond liep het niet zo vlot. Het Hof bleef de keizer in meerderheid trouw. Daar moest verandering in komen. Een van de raadsleden van het Hof baron De Heerma, weet een opdracht van luitenant-generaal Vander Mersch van het patriottische leger los te krijgen, waarin de aanhouding van kanselier Luytgens, momboir Stuers en griffier Van der Renne van het Soevereine Hof in Roermond be-

volen wordt. Zij moeten dan onder escorte in verzekerde veiligheid gebracht worden, zoals dat past bij personen die schadelijk zijn voor de rust en het welzijn van het vaderland.¹²⁾ Voor de uitvoering schakelde Heerma de Weertenaren in, die nog een appeltje te schillen hadden met het Hof. Ongeveer 630 Weerter boeren en burgers trekken op 28 december 1789 naar Roermond, nemen de drie heren gevangen en voeren hen af naar Brussel. De Staten van Gelderland kunnen daarna ongestoord de macht overnemen en zij roepen op 1 januari 1790 de onafhankelijkheid uit van de gehele provincie, met inbegrip van de vrije heerlijkheden waaronder Wessem (zie kaart 1).

De Weertenaren waren nog niet terug van het geslaagde transport van de drie gevangenen naar Brussel of men werd met de onafhankelijkheidsverklaring uit Roermond geconfronteerd. De magistraten van de drie plaatsen worden nu gedwongen een standpunt in te nemen. Vooral de vraag, of zij voortaan door de Staten van Gelderland uit Roermond bestuurd wilden worden, moest beantwoord worden. Op 9 januari beraadslagen zij gezamenlijk over een concept-resolutie. Wat stond daarin? Als eerste willen de drie heerlijkheden zich voorlopig nog niet afscheiden van Gelderland door zich op hun beurt ook onafhankelijk en soeverein te verklaren. Dat zou teveel problemen met zich mee brengen. Tot nu toe hebben de drie magistraten zich steeds gericht naar de

vingen ten tijden van keyser Joseph den tweede en van de brabantse patriotten en van de franse patriotten. Weert, 10 april 1790. (GAW, handschriftencollectie, inv.nr. A-8)

12) GAW, OAW, inv. nr. 4. Volgens advocaat Alexander Costerius geprotocolleerd op 31 december 1789.

orders van de Staten van Brabant. Maar nu willen ze zelf iets van deze Staten gedaan krijgen. Zij informeren naar de mogelijkheid of zij – na verkregen instemming van de prins van Chimay als heer van Weert, Nederweert en Wesseem - niet onder het opperbeestuur en bescherming van de Staten van Brabant kunnen komen en in ruil daarvoor een zekere contributie betalen. Oorspronkelijk stonden in de resolutie bedragen ingevuld, doch deze zijn grotendeels onleesbaar gemaakt. Een bedrag van 14.000 gulden is nog wel te lezen. In ieder geval minder dan de contributie van

18.000 gulden, die tot dan toe betaald werd. Ook moet er dan in Weert een raad van appèl gevestigd worden. Het Hof in Roermond zou hiermee buitenspel gezet worden. De vestiging van een appèlhof was een modern idee en paste in de tijdsgeest. Bestuur en rechtspraak werden hierdoor uit elkaar gehaald. De drie raadsheeren worden – zo was het idee – door de Brabantse Staten benoemd; de landen van Weert, Nederweert en Wesseem willen deze rechters een salaris van 600 gulden per persoon per jaar betalen. Uit deze opzet vloeit ook voort, dat de drie heerlijk-

ONAFHANKELIJKHEIDSVERKLARING

De Borgemeesters, Schepenen Ende Geswoorene Van den Vrijen Lande Van Weert, Nederweert ende Wesseem representeerende het Volk ende gemeijntens Van desen Lande in aendagt neemende hunne actueele gesteltenisse hebben geresolveert de natie te verklaeren zoo zij doen bij desen independent ende ontbonden van alle Trouwe aen den Kijser Josephus II ende Vervolgens hun te stellen soo zij hun bij dese sijn stellende uyt den naeme Van alle de natie ende Voor de selve in possessie der Souvereijniteijt Van desen Voors. Lande om uyt Cragte der selve door hun representeerende het Volk Van deesen Lande alle Ende iegelijk des selfts rechten geoeffent te worden tot het Gemeijn welzijn.

Ten welker Effecte deese promptelijk sal worden gepubliceert ende geafficheert ende Gesonden waer het behooren zal.

Actum in de Generale Wettelijke Ende Landsche Vergaederinge dezen thienden janry 1790.

*Ter Ord.tie Van de Borgemeesters,
Schepenen en Verdere Regeerders Voors.*

G. Bloemarts Secr.ris

heden dan onafhankelijk van de provincie Gelderland verklaard moeten worden. Zij hebben daar nooit toe behoord.¹³⁾ Dat was wel erg kort door de bocht. Juist was dat de drie heerlijkheden nooit een integraal onderdeel zijn geweest van het oude hertogdom Gelre en daarom niet in de Staten zaten, maar wel waren ze van oudsher Gelderse buitenlenen met de hertog als leenheer. Zij betaalden geen bede aan de Gelderse hertog, maar een contributie. Dat zij in ieder geval nooit tot Brabant behoord of daar een juridische relatie mee hadden, werd gemakshalve vergeten. Blijkbaar riep deze afwachtende concept-resolutie intern de nodige discussie op, want de volgende dag op 10 januari 1790 verklaarden Weert, Nederweert en Wessem zich in het algemeen belang toch onafhankelijk. De soevereiniteit van Joseph II wordt niet meer erkend.¹⁴⁾ Van de Gelderse onafhankelijkheidsverklaring namen ze geen enkele notitie. Met de eigen onafhankelijkheidsverklaring op zak gaan Peter Meewis van Nederweert en Joannes Nijen van Weert naar Brussel om de Staten van Brabant te vragen de drie heerlijkheden in die provincie te incorporeren teneinde hun rechten te beschermen.¹⁵⁾ Uiteraard waren aan nieuwe structuren ook kosten verbonden. De Weertse magistraat vraagt dan ook om een bijdrage aan Wessem ten bedrage van 300 gulden.¹⁶⁾

In Weert en Nederweert werden comités opgericht, die de landjes gingen meebesturen en de nieuwe tijd gestalte moesten geven. De comités bestonden uit 'revolutionair gezinde' geërfden. In Wessem kwam er merkwaardigerwijs geen comité tot stand, daar bleef de oude structuur in tact.

Een politieke oplossing van de Staten van Gelderland¹⁷⁾

Zoals aangegeven hadden Weert, Nederweert en Wessem vanaf het begin van de Gelderse onafhankelijkheid geweigerd het gezag van de Staten in Roermond te erkennen en wilden zich aansluiten bij het op grotere afstand dan Roermond gelegen Brabant. De Staten van Brabant hielden echter de boot af.

Na enkele maanden onafhankelijkheid vinden de Staten van Gelderland het langzamerhand tijd schriftelijk hun visie te geven over de pogingen van de landen van Weert, Nederweert en Wessem om zich los te maken van de provincie. In een uitvoerig rapport aan de Staten van Brabant van 30 juli 1790 doen zij verslag van de toestand in Weert, voorafgegaan door een kort rechtshistorisch overzicht en gevolgd door voorstellen om uit de gerezen problemen te komen.¹⁸⁾

13) GAW, OAW, inv. nr. 160. Concept-res. van 9.1.1790.

14) GAW, OAW, inv. nr. 4, res. 10.1.1790 en Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL), archief Bisdom Roermond (ABR), port. nr. 131, 3b.

15) GAW, OAW, inv. nr. 4, res. 11.1.1790.

16) GAW, OAW, inv. nr. 4, res. 13.1.1790.

17) Lid van de Staten waren tijdens de omwenteling namens Roermond burgemeester en schepen J.B. Sijben en schepen H.A. Ramaeckers en na-

mens de ridderstand W.A. baron van Merwijck van Kessel, Joseph markies de Hoensbroeck, een broer van de patriottisch gezinde bisschop en F.M. de Hoensbroeck. De drijvende kracht in dit gezelschap was Sijben.

18) RHCL, archief Staten van het Overkwartier van Gelder 1404 -1794 (StvG), inv.nr. 1231 en 1225. Minuut en brief aan Staten van Brabant d.d. 30.7.1790.

De Staten van Gelderland stellen de volgende beslissende middelen voor om tot een overeenkomst te komen:

- 1. Weert, Nederweert en Wessem blijven in het bezit van al hun privileges, rechten en immuniteiten;*
- 2. zij zullen in de Staten van Gelderland vertegenwoordigd worden;*
- 3. deze representanten kunnen ook gekozen worden om als provinciaal afgevaardigde in het Soeverein Congres zitting te hebben;*
- 4. zij zullen niet belast worden met onraadspenningen voor de kosten van de interne regering;*
- 5. zij betalen 18.000 gulden contributie, zoals zij die aan de vorige soeverein betaald hebben, in dier voege dat als de Staten-Generaal de somma niet nodig mochten hebben of juist meer, zij naar verhouding minder of meer betalen;*
- 6. zij zullen naar rato bijdragen in de buitengewone kosten veroorzaakt door de unie met de andere provincies.*

Hoe reageerden de drie landjes op deze alleszins redelijke voorstellen? Immers het zere punt van de soevereiniteit van de Staten over de drie heerlijkheden viel weg, nu zijzelf in de Staten zitting konden nemen. Weert, Nederweert en Wessem zouden een integraal onderdeel van de provincie Gelderland worden. De verworven rechten en de hoogte van de contributie bleven in principe gehandhaafd. Er zijn echter geen gegevens bekend over

het standpunt van de drie over dit voorstel. Het is daarom alleszins aannemelijk, dat er nooit een gezamenlijk standpunt geformuleerd is en dat men niet verder is gekomen dan een herhaald verzoek om aansluiting bij de provincie Brabant. Deze aansluitingsaffaire raakte langzamerhand steeds meer verknoot met het probleem rondom de contributiebetalen. In de volgende paragraaf zal daar nader op worden ingegaan.

Financiële troebelen

Na de snelle en geslaagde actie in Roermond en het transport naar Brussel rees de vraag wie de kosten moest dragen. Er waren bijvoorbeeld leveranciers van voedingswaren, die hun geld wilden zien. De eersten die zich tegen financiële claims indekken, zijn de magistraten van de drie heerlijkheden Weert, Nederweert en Wessem. Zij gaan ervan uit dat zij niet voor de expeditiekosten op hoeven te draaien, omdat de tocht in opdracht van generaal Vander Mersch is uitgevoerd. Maar mochten ze onverhoopt toch moeten betalen – zo werd op 8 februari 1790 besloten – dan worden de kosten in de landsrekening ten laste gebracht van het gehele land.¹⁹⁾ Dit betekende dat de uitgaaf gewoon in mindering werd gebracht op de vaste contributie van 18.000 gulden, die de drie heerlijkheden jaarlijks als bijdrage voor de regering in Brussel – via de Gelderse landrentmeester in Roermond – moesten afdragen. Het bleef verder stil in deze zaak.

19) GAW, OAW, inv. nr. 4, res. 8.2.1790.

In april 1790 vroeg het Soeverein Congres²⁰⁾ in Brussel aan de Staten in Roermond de republikeinse kas aan te vullen en vijf paarden voor het leger te leveren. Daartoe zijn de Staten niet in staat, melden ze. De provincie is vrij klein en enkele daarbij behorende vrije heerlijkheden hebben zich onafhankelijk verklaard en dragen geen contributie meer af. Deze sturen zelfs de aan hen gerichte stukken retour.²¹⁾ Ondertussen hebben de Staten de wanbetalers wel aangemaand hun quota te betalen. Want eerst dan kunnen zij aan hun verplichtingen voldoen wat betreft de staatskas en de paarden. Mochten deze aanmaningen niets opleveren, dan zijn de Staten genoodzaakt de nodige dwangmiddelen op te leggen.²²⁾ Het resultaat is echter bedroevend. Weert en Nederweert hebben de brief gewoon teruggestuurd. Weert is er niet zeker van of de brief wel echt is en Nederweert wil alleen aanwijzingen uit Brabant aanvaarden. Wessem heeft de brief wel geaccepteerd, maar betaalt eveneens niet, omdat zij zich veeleer door geweld, dan zich goedschiks conformeren aan de eigenzinnige wil van de twee andere gemeenten. Deze mededeling gaf aan, dat niet iedereen het in Wessem met de ingeslagen weg eens was.

Nu zouden de Staten hun dreigement waar moeten maken, maar bij nader inzien vin-

den ze het toepassen van geweld niet raadzaam.²³⁾ Met als gevolg dat er door Weert, Nederweert en Wessem nog steeds geen afdracht van de contributie ten bedrage van 18.000 gulden Brabants per jaar heeft plaatsgevonden. Het vaste aandeel van Wessem hierin was 1.680 gulden. Het belang van de betaling viel niet te onderschatten. De 18.000 gulden vormde bijna de helft van de totale Gelderse inkomsten uit bede en contributie.

Van enige verandering bleek niets. In augustus 1790 klagen de Staten van Gelderland bij het Congres dat niemand zijn vaste bijdrage betaalt, behalve Swalmen, Wegberg en Meijel. Weert, Nederweert en Wessem moeten de laatste termijn van december 1789 nog betalen en voor 1790 is nog niets betaald. De inwoners van Wessem zouden wel willen betalen, maar zij zijn bang voor de wraakgevoelens van de rest van het Land van Weert, Nederweert en Wessem. De Staten willen hen daaraan niet blootstellen, zeker niet in een tijd waarin de Weertenaren zich steeds heftiger verzetten tegen Gelderland.²⁴⁾

Opnieuw werd hier van tegenstellingen binnen Wessem blijk gegeven.

Twee maanden later, op 11 oktober 1790, besluiten de Staten-Generaal²⁵⁾ in Brussel

20) Het Congres bestond uit afgevaardigden van de soevereine provincies en enkele bijzondere leden. Zijn taken lagen op het gebied van de gemeenschappelijke landsverdediging, de munt en gedeeltelijk de buitenlandse politiek. Tevens bemiddeling bij conflicten tussen de provincies.

21) RHCL, StvG, inv. nr. 1225. Minuut-schrijven aan het Soeverein Congres van 17.4.1790.

22) RHCL, StvG, inv. nr. 1225. Minuut-schrijven aan de magistraten van Weert, Nederweert, Wessem, Ool, Maasniel, Cruchten, Elmpt, Wegberg, Swalmen en Roermond van 24.4.1790.

23) RHCL, StvG, inv. nr. 1225. Minuut-schrijven aan het soeverein congres van 13.5.1790.

24) RHCL, StvG, inv. nr. 1235. Brief van 7.8.1790.

25) De Staten-Generaal was het hoogste orgaan

om de drie landjes rechtstreeks – buiten de soevereine Staten van Gelderland om – aan te schrijven. De financiële nood van Brussel was blijkbaar erg hoog geworden. De Staten-Generaal vragen de drie om hun geschillen met de Gelderse Staten op schrift te zetten, zodat de affaire op een billijke en rechtvaardige wijze door hen kan worden geregeld. Maar ze moeten dan wel hun quote of in ieder geval minimaal 10.000 gulden storten in de schatkist te Brussel en wel binnen 10 dagen.²⁶⁾

Weert besluit dat na Allerheiligen het geld, volgens de vastgestelde quote, naar Brussel getransporteerd wordt en zal dan tevens een memorie over de affaire met Gelderland presenteren.²⁷⁾ Daar komt men spoedig op terug, want op 8 november 1790 neemt Weert samen met de magistraat van Wessem het besluit – Nederweert werd niet genoemd – om in Brussel hun positie voor het Congres of voor de Staten van Brabant of welk ander relevant orgaan dan ook uiteen te zetten.²⁸⁾ Met deze stellingname werd zowel het indienen van de memorie als de contributiebetaling opgeschort.

De Staten van Gelderland waren niet blij met de brief van 11 oktober 1790 en lieten dat de Staten-Generaal duidelijk merken. Over de brief zijn ze niet eens gehoord, merken ze verontwaardigd op.

Waar staan de Staten nu ten opzichte van die van Wessem, die zich met uitzondering van de schepenen net aan hen onderworpen hebben, zo vragen ze zich af. (Zie voor deze onderwerping naar de volgende paragraaf). Deze personen worden thans bespot en uitgejouwd door hun medeburgers en krijgen beschimpingen vanuit Weert over zich heen. Want die van Weert strooien op een voor de Staten van Gelderland pijnlijke wijze rond, dat hun onafhankelijkheid erkend zal worden. De Staten verwachten van de Staten-Generaal niets anders dan dat de Gelderse soevereiniteit over de gehele provincie gehandhaafd blijft, mede op grond van het unie-verdrag.²⁹⁾ De Staten-Generaal stelden echter het bedreigde voortbestaan van de republiek voorop en vroegen op 11 november 1790 aan de drie landen dringend om direct hun contributie te betalen. Bovendien wachten ze nog steeds op de memorie over de geschillen met de Staten van Gelderland.³⁰⁾ Het was duidelijk, dat de Staten-Generaal op dat ogenblik alleen geld willen zien en zich echt niet over de ruzie tussen de Staten van Gelderland en de drie landjes konden bekommeren. Vanaf 27 november 1790 desintegreerde de republiek en zes dagen later, op 3 december, waren de Oostenrijkers terug in Brussel.

van de republiek, maar niet permanent zetelend. Zijn bevoegdheden waren ontleend aan de volmachten van de afgevaardigden van de soevereine provincies. De grote nationale en constitutionele beslissingen werden hier genomen. Vanaf half september 1790 overvleugelde zij het Congres.

26) Algemeen Rijksarchief Brussel (ARAB), archief Verenigde Nederlandse Staten (VerNedSt),

inv.nr. 212. Brief van 11.10.1790 en ARAB, VerNedSt, inv.nr.26, res.nr.33.

27) GAW, OAW, inv.nr. 5, res. 23.10.1790.

28) GAW, OAW, inv.nr. 5, res. 8.11.1790.

29) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Brief aan Staten-Generaal van 20.10.1790.

30) ARAB, VerNedSt, inv.nr. 213, f. 393. Brief van 11.11.1790.

Scheuring in Wessem

In Wessem bleken er dus tussen de magistraat en een aantal inwoners al sedert april 1790 verschillen van inzicht te bestaan over de in te nemen houding ten opzichte van de Staten van Gelderland in Roermond en met name over de afdracht van de contributie. Dat komt voor iedereen nog eens helder en duidelijk in de openbaarheid als op 21 september 1790 98 gewapende en ongeveer 40 ongewapende Wessemers met slaande trom en wapperende vaandels Roermond binnentrekken. Daar worden ze ingehaald door een detachement dragonders van commandant baron De Roth en een compagnie voetvolk van kapitein Smeesters. De Wessemers onderwerpen zich daarna plechtig aan de heren Staten in de Statenkamer op het stadhuis en zweren trouw aan de katholieke godsdienst, het vaderland en de Nederlandse unie. Deze groep inwoners bestond grotendeels uit leden van de drie schutterijen van Wessem. Genoemd worden de namen van Willem van Buggenum, schut van de broederschap van Sint-Medardus, Frans Rubbergh, luitenant van de schutten van de broederschap van Sint-Sebastianus en Stephanus en de naam van Stephan Leeters, vaandragger van de schutten van de broederschap van Sint-Joris. Verder worden genoemd Matthijs Heuvelmans, adjudant Daniël Hillen en Jan Wolfhagen jr.³¹⁾ Als blijk van waardering gaven de patriottische militairen Daniël Hillen een piek. Deze was lid

van de Sint-Medardusbroederschap en hij schonk de piek aan zijn broederschap om door de kapitein gedragen te worden.³²⁾

De onderwerping kwam niet zomaar uit de lucht vallen. Een aantal dagen eerder waren Willem van Buggenum en Jan Wolfhagen met moeite gearresteerd en in Roermond gevangen gezet. Matthijs Heuvelmans dient op 17 september 1790 bij de Staten een klacht over deze geweldsdaad in en vraagt om hun onmiddellijke vrijlating. De gevangenen zijn onschuldig en om dat te beklemtonen, stelt hij zijn goederen als borg. De Staten gaan daarna bij de uitvoerder van deze actie, kapiteinrecruteur De Meer, informeren naar de reden van deze arrestaties. De Meer vertelt hen, dat er al eerder klachten zijn binnengekomen van scholtis Costerius, schepen Joosten en van de pastoor over de aanwezigheid van regeringsvijandige personen. Het bewijs daarvan is geleverd, omdat er voor de deur van de pastorie en voor het raam van de weduwe Joosten modelgalgen zijn geplaatst, waaronder de daders in hun criminele schaamteloosheid de respectabele naam van de heer Van der Noot hebben geschreven. Pastoor Remigius Hollen en de zoon van de weduwe Joosten, schepen Willem Joosten, voelen zich niet meer veilig in hun woning. Ook onbehoorlijke uitdrukkingen zijn gebezigd, met name tegen Van der Noot – hij was de enige minister van de Republiek – die als bedrieger en verrader wordt aangeduid. Tijdens zijn onderzoek

31) RHCL, StvG, inv.nr. 1231. Acte van submitisie van 21.9.1790.

32) [Toon Smeets, e.a.], *Sint Joris 1995: Vier eeuwen*

schutterij in Wessem (Wessem [1995]) 36. De vraag van auteur Smeets is hiermee in ontkenkende zin beantwoord.

ter plaatse – in gezelschap van twee andere militairen - zijn hem de namen van de twee gearresteerden als de voornaamste onruststokers opgegeven. De kapitein heeft zelfs een lijst van namen van dergelijke personen in bezit, zoals die door de gerechtsbode zijn genoemd. Behalve de gearresteerden staan daar nog Matthijs van de Sande, Stephan Leeters, Herman Valkenborgh en Matthijs Heuvelmans op. Niemand heeft echter aangifte van de excessen gedaan; ook scholtis Costerius niet. Met zijn verklaring had de gerechtsbode een lont in het kruitvat gestoken en dat was aanleiding voor het ontbranden van een smeulend conflict in Wessem. De kapitein verklaart eveneens dat hij eigenlijk geen enkel bewijs tegen de gearresteerden kan aanvoeren. Evenmin heeft hij een opdracht voor arrestatie gekregen van de kapitein-commandant van de troepen in Gelderland of van de officier van Weert. Wel is hij in het bezit van een oude machtiging van 28 mei 1790 om het land te zuiveren van raddraaiers en hij hoopt, dat zijn optreden toch in de smaak valt van de commandant. Deze machtiging werd eerder – in mei 1790 – gebruikt om

arrestaties van keizersgezinden te rechtvaardigen, zoals we nog zullen zien.

Met deze affaire zaten de Staten in hun maag. Zij vinden de gevangenneming buiten de orde, vooral omdat er geen bewijzen zijn. In dit soort omstandigheden – gezien de moeilijkheden met het Land van Weert – moet er met grote bedachtzaamheid en omzichtigheid te werk gegaan worden. Het gevolg van deze arrestaties is dat er op 18 september, een door 59 inwoners³³⁾ persoonlijk ondertekende – voorzover men kon schrijven – verklaring bij de Staten wordt ingeleverd. De ondertekenaars nemen het op voor de drie aangehouden personen. De derde, Matthijs van de Sande, was al eerder gearresteerd en zat vast in Weert. Alle drie hebben nooit de minste onrust veroorzaakt of zich aan buitensporigheden tegen de patriotten, de Staten of de Staten-Generaal te buiten gegaan. Zij hebben zich in alle opzichten vreedzaam gedragen en zijn nauwkeurig hun plichten nagekomen.³⁴⁾ Een dag eerder al had stadsburgemeester Peter Scheeren in Roermond een attest met dezelfde boodschap afgegeven. Hij meent zelfs te weten dat er

33) Dat waren: B. Valckenborgh, Michiel Janssen, F. Rubbergh, Frans Roumen, Hermanus Valkenborgh, L. Vogels, P. Jansen, oud-burgemeester, Jacobus Heyen, wed. Geurts, wed. Anna Moerren, wed. Aldegonda Joosten, Michiel Smeets, Carolus Matthijs Smeets, wed. Peter Smeets, Jacobus Symons, namens zijn moeder, Andreas Werens, Wilhelmus Vogels namens zijn vader, Daniel Driessen, Godefridus Joosten, Peter Ex, Antonius Joosten, H. Monsieur, Andreas Garee, namens zijn vader, Rut Piels, Nicolas Mols, Lovis Verheggen, Jacobus Van de Ven, Matthijs Van de Sande, Joannes Van de Sande, Andreas Van de Sande, Henricus Boumen, Margareta wed. Neleschen, Thresia Reuten, in absentie van haar

man, Hendrick Bergerhof, Petrus Laurenzen, namens zijn moeder, F. Heythuysen, Godefridus Garee, G. Thijssen, Joannes Hermans, Hendrick Fabrij, Stephanus Leters, namens zijn vader, Christiaan Mooren in schrijven onervaren, Joanna Wolf, Peternel Wilms, Hermanus Valkenborgh, Henricus Valkenborgh, F. Valkenborgh, Peter Reuten, Andreas Garee, Leonardus Hetkers, P. Hennissen, J. Smeets, Hermanus Stroukk, Joannes Horco in schrijven onervaren, Joannes Hermans, Petrus Valkenborgh, Peter Nelissen, Reineer Valkenborgh en Megahelen Valkenborgh.

34) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Verklaring van de inwoners van Wessem van 18.9.1790.

Het huis op de Steenweg in Wessem, waarin rond 1790 de familie Joosten woonde.
(Foto Riek Rezelman)

in het geheel geen onruststokers in Wessem voorkomen.³⁵⁾ De burgemeester was er dus als de kippen bij om, nog voor anderen, protest tegen de arrestaties in te dienen, hoewel hij de soevereine Staten helemaal niet als zodanig erkende. Blijkbaar wilde hij de vlam, die in de pan geslagen was, doven. Met de kapitein-commandant spreken de Staten af, dat deze nader onderzoek naar de affaire zal verrichten.³⁶⁾ Onderluitenant J.B. Bonnet en adjudant J. Vanderstock krijgen van commandant baron De Roth opdracht om informatie in te winnen, waarschijnlijk over Matthijs van de Sande. Volgens burgemeester en schepenen is de man volkomen onschuldig, zo rapporteren de beide militairen,³⁷⁾ waarmee het onderzoek blijkbaar ten einde is.

Als gevolg van deze verklaringen en gezien het voornemen van de gevangenen en een behoorlijk aantal inwoners om zich aan de Staten te onderwerpen, besluiten deze de gevangenen vrij te laten. Dat geeft in Wessem uiteraard tot zeer positieve gevoelens aanleiding. Voorts berichten de Staten aan het oorlogsdepartement in Brussel, dat zij inmiddels het sterke vermoeden hebben dat een buitenlander de dader is, die na het plegen van de excessen, zijn biezen gepakt heeft, zonder zich nog te laten zien.

De Staten vinden dat deze zaak mede door de discrete samenwerking met commandant De Roth tot een goed einde is gebracht. Toch hadden de Staten volgens het unieverdrag direct gewaarschuwd moeten worden over iedere opdracht die aan militairen wordt gegeven, hetzij door het Congres hetzij door het departement van oorlog. In dit soort gevallen – zoals de onderhavige – zijn militairen ondergeschikt aan de Staten. Hierdoor kunnen misverstanden voorkomen worden, die er in deze provincie al eerder zijn geweest. Een kwestie heeft zelfs geleid tot het afbreken van de onderhandelingen door Weert over hun hereniging met deze provincie.³⁸⁾ Kapitein De Meer had namelijk het voorval met de galgen rechtstreeks gerapporteerd aan Brussel. Daar vonden ze deze affaire dermate belangrijk, dat zij niet alleen om nadere informatie vroegen, maar ook om de daders te arresteren en om te overleggen hoe de provincie gezuiverd kon worden van dergelijke oproerige vijanden van het vaderland.³⁹⁾ Veel effect kon de onderwerping van een groep inwoners niet hebben; de bestuursmacht bleef immers berusten bij de magistraat en de rechtspraak bij de schepenen en die onderwierpen zich niet aan het gezag van de Staten. De scheuring in de Wessemseer gemeenschap was daarmee een feit.

35) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Verklaring en attestatie van Peter Scheeren als regerende burgemeester van Wessem van 17.9.1790.

36) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Minuut aan departement-generaal van oorlog van 3.10.1790.

37) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Verklaring van onderluitenant J.B. Bonnet en adjudant van het 5de regiment J. VanderStock. Ongedateerd.

38) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Minuut van een schrijven aan het departement-generaal van oorlog van 3.10.1790 in antwoord op hun verzoek van 20.9.1790 om opheldering met betrekking tot de excessen en arrestaties door De Meer in Wessem.

39) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Brief Brussel, 20.9.1790 van baron de Neverlee de Baulet.

Dat de magistraat van Wessem één week na de onderwerping van een deel van de inwoners aan Roermond een unie aanging met Weert en Nederweert kan niet louter toeval zijn. De spanningen en bedreigingen waren daarvoor blijkbaar te groot geworden. Op 28 september 1790 komt er een unie tot stand tussen de drie onafhankelijke landjes Weert, Nederweert en Wessem. Doel van de unie is de gerechtigheden, privileges en de costumen of het gewoonterecht van het land te verdedigen, elkaar bij te staan en voorts het land te beschermen tegen iedereen die het schade zou kunnen berokkenen. Tevens mocht niemand contracten aangaan die het hele land betreffen, tenzij met goedkeuring van de gehele unie of de meerderheid van het land. Voor de magistraat van Wessem tekenden stadsburgemeester Peter Scheeren en de gezworene Theodoor Aquarius.⁴⁰⁾

De contributie van Wessem, de burgemeestersbenoeming en de batten

Een andere kwestie in Wessem betrof het oude conflict over de contributiebetaling. De hierboven behandelde brief van de Staten-Generaal van 11 oktober 1790 aan het Land van Weert om alvast 10.000 gulden contributie te betalen, was via Weert ook in Wessem gearriveerd. Voor Wessem

stond de vaste jaarlijkse quote – zoals hierboven reeds gesteld – op 1680 gulden. De stad moest 1/3 of 560 gulden bijdragen; de vier kwartieren ieder 280 gulden of 2/3.⁴¹⁾ Deze bedragen werden geïnd en bijeengebracht en vervolgens door de stad in zijn geheel afgedragen.

Een delegatie van de gezamenlijke geërfden of het gemeen corpus, bestaande uit Matthijs Heuvelmans, Willem van Buggenum en Mathijs Midden, richt zich op 18 oktober tot de Staten van Gelderland. Zij klagen dat ondanks hun onderwerping aan de Staten de afgevaardigden van Weert zich bij de Staten-Generaal in Brussel ook als gedeputeerden van Wessem uitgeven. Doch Wessem is evenals Nederweert een aparte heerlijkheid. Over de unie van de drie heerlijkheden zweeg men wijselijk. De magistraat van Wessem had de kwartieren Oler en Katert aangeschreven om op 19 oktober naar het stadhuis van Weert te komen.⁴²⁾ Daar kon men dan gezamenlijk over de brief uit Brussel beraadslagen. Volgens de delegatie is deze handelwijze strijdig met het erkende gezag van de Staten. Zij willen dat de Staten de burgemeesters van de stad en de vier kwartieren verbieden om afzonderlijk of gezamenlijk met die van Weert en Nederweert de quota uit te geven, behalve na toestemming van de Staten. Ook moet het de magistraat verboden worden met die van Weert en Nederweert gemene zaak te maken of hun vergaderingen bij te wo-

40) GAW, OAW, inv.nr. 5, res. 28.9.1790. Voor Weert tekende niemand. Voor Nederweert burgemeester Lambertus Stoutemans, Peter Meewis, Hendricus van Otto, Joannes Sijben.

41) J.H. Hanssen, Inventarissen van de archieven der

schepenbank en gemeente Wessem 1481-1937 (Maastricht 1986) 36.

42) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Brief van de magistraat van Wessem aan de kwartieren Oolder en Katert van 18.10.1790

nen op straffe van het treffen van een voorziening. De Staten besluiten – waarschijnlijk bij gebrek aan machtsmiddelen – om over deze kwestie dan maar bij voortduuring brieven te sturen naar de Staten-Generaal. Afschriften hiervan gaan naar de magistraat en naar het gemeen corpus van Wessem.⁴³⁾

Daar hadden de representanten van het gemeen corpus weinig aan en zij sloegen een andere weg in. Opnieuw richten de representanten in de persoon van Matthijs Heuvelmans en Willem van Buggenum zich tot de heren Staten nu inzake de benoeming van de stadsburgemeester. Er zijn in de loop van de tijd verkeerde gewoonten bij het beheer van de gemeentepeningen en bij het bestuur binnengesloten. Zij zouden daarom graag zien dat de verkiezing van de burgemeester voor de stad Wessem niet meer door de schepenen en de gezworenen⁴⁴⁾ gebeurt. Vergeeten werd dat ook de oud-burgemeester en de scholtis stemgerechtigd waren.⁴⁵⁾ Het moet de Staten bekend zijn dat deze lieden de Staten niet goed gezind zijn. De representanten hebben al op 9 oktober verzocht om deze wijziging, maar een antwoord is nog niet binnengekomen. Er is nu haast bij, de dag van de verkiezing – Allerheiligen – nadert zeer snel. De brief-

schrijvers willen dat de Staten verbieden dat de huidige burgemeester gecontinueerd wordt en dat een andere burgemeester uit een voordracht van drie of meer personen door de Staten benoemd moet worden. Deze voordracht wordt door de ingezetenen of de belangrijkste onder hen opgesteld. Verder moet een voorlopig verbod aan schepenen en gezworenen van Wessem opgelegd worden om iets te ondernemen zolang deze zaak nog in behandeling is.

Feitelijk werd een constitutionele wijziging voorgesteld om zodoende invloed over het beheer van de penningen en binnen de magistraat te verwerven. Overigens werden de schepenen namens de heer door de scholtis voor het leven benoemd op basis van een voordracht door de zittende schepenen.⁴⁶⁾ De Staten hadden echter nu juist de taak om oude rechten en privileges te beschermen, waar keizer Joseph II met de bezem doorheen gegaan was. Want die bescherming was een van de redenen voor de onafhankelijkheid. De Staten antwoorden op 29 oktober 1790 zowel aan de schepenen en gezworenen als aan het corpus, dat het Roermondse Hof het door hen gevraagde advies op het verzoekschrift van het corpus van 9 oktober 1790 nog niet had ingestuurd en dat daarop gewacht moest wor-

43) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Minuut van 19.10.1790 en rekest van het gemeen corpus van Wessem en de vier kwartieren Caetert, Oolre, Kelpen en Ell.

44) Ter verduidelijking zij opgemerkt, dat de gezworenen de vertegenwoordigers van de geërfden zijn; zij worden waarschijnlijk voor het leven benoemd. Gezworenen in 1790 waren Theodoor Aquarius en Willem Dencken.

45) RHCL, archief schepenenbank Wessem, inv.nr. 7.

Benoeming van Herman Valkenbourgh tot burgemeester op 31.10.1788.

46) GAW, OAW, inv.nr. 46. Gerechtigheden, douceuren ende revenuen, competeerende aan den Heere van Weert, Nederweert en Wessem m.b.t. de scholtis en J.H. Hanssen, Inventarissen van de archieven der schepenenbank en gemeente Wessem 1481-1937 (Maastricht 1986) 22 m.b.t. de voordracht.

den. Er mocht dus geen nieuwe burge-meester worden gekozen en de oude mocht ook niet in het ambt gecontinu-eerd worden.⁴⁷⁾ Het verzoek van het cor-pus werd dus ingewilligd. De verkiezing van een nieuwe burgemeester ging ech-ter gewoon door. Lambert Denken wordt aangesteld. Hier protesteren een aantal inwoners, mede namens het corpus te-gen. Zij laten aan de Staten weten dat zij hem niet als stadsburgemeester zullen er-kennen.⁴⁸⁾ Blijkbaar zagen ze dit niet als hoofdzaak, want de briefschrijvers besteden meer aandacht aan het slechte onderhoud van de batten.

De Staten gaven op 29 oktober 1790 nog twee andere beschikkingen. De eerste handelde over de betaling van de contri-butie en richtte zich niet expliciet tot de magistraat, maar tot 'die van Wessem en onderhorige gehuchten' en aan de collec-teurs van de publieke penningen of de burgemeesters. Wessem, zo stellen ze, is een afzonderlijke heerlijkheid en een af-zonderlijk leen. Het gemeen corpus heeft zich aan hen – de Staten – onderworpen. Daarom moeten Wessem en de vier ge-huchten hun contributie aan de ontvan-ger-generaal of de landrentmeester Hen-sy in Roermond komen betalen, zoals zij dat vroeger altijd deden. Deze zal dan hun deel van de door de Staten-Generaal ge-vraagde som van 10.000 gulden zo spoed-ig mogelijk overmaken naar de schatkist

in Brussel. Of deze poging van Roermond om zelf de contributie te innen enig suc-ces heeft gehad, is niet bekend. Om een meer ontspannen sfeer te scheppen, waar-door de contributie gemakkelijk afgedra-gen kon worden, gaven de Staten een tweede beschikking af. Hierin proberen zij het gerucht uit de wereld te helpen dat de Staten van Gelderland het idee zouden hebben opgevat om de schulden van het Overkwartier mede op de vrije heerlijkheden, zoals Wessem af te wentelen. Ter ont-zenuwing daarvan sturen de Staten daar-om aan de magistraat van Wessem hun oude voorstellen van 30 juli 1790, die hier-boven reeds beschreven werden.

Het onderhoud van de *batten* of de oever-bescherming langs de Maas was een ander probleem. Een groep van tien onder-tekenaren⁴⁹⁾, die mede namens het ge-meen corpus zeggen op te treden, wil graag zien dat de Staten drie of meer van de ondertekenaars benoemen voor dit onderhoud. De batten zijn verwaarloosd en de briefschrijvers hebben de zorg daar-voor al op zich genomen. Zij vragen daar-om om een officiële status voor deze per-sonen. De Staten dienen er dan zorg voor te dragen dat iedereen deze lieden ook als zodanig erkent. Op 5 november 1790 ant-woorden de Staten dat de verzoekers maar namen moeten opgeven van hen, die zij het meest bekwaam achten voor deze taak.⁵⁰⁾ Zij geven dan tien perso-

47) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Minuut van 29.10.1790.

48) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Rekest van [28.10.1790] aantal ingezetenen van Wessem.

49) De ondertekenaars waren: Johan van den Sande, Matthijs Heuvelmans, Peter Leters, Willem van

Buggenum, Peter Ex, L. Vogels, Herman en B. Val-kenborg, Frans Roemen en Joannes Heijthuijsen.

50) RHCL, StvG, inv.nr. 1225. Rekest van [28.10.1790] aantal ingezetenen van Wessem met resolutie van 5.11.1790.

nen⁵¹⁾ op.⁵²⁾ Deze tien waren overigens niet helemaal identiek met de tien ondertekenaren. Vier personen komen op beide lijsten voor, namelijk Matthijs Heuvelmans, Joannes Heijthuijsen, Jan Van de Sande en Linard Vogels.

De afloop van deze benoemingsaffaire is onbekend, maar wel is duidelijk dat het een poging was de autoriteit van de zittende magistraat te ondergraven en tevens voor het belang van de inwoners op te komen.

De magistraat bleef niet stil zitten en ondernam op zijn beurt actie. Schepen Willem Joosten en twee Weertenaren als gecommiteerden dienden namens de magistraat van Wessem midden november 1790 – het einde van de republiek naderde – nog een verzoek bij het Soeverein Congres te Brussel in. Zij stellen dat Wessem een onafscheidelijk deel van het Land van Weert, Nederweert en Wessem is. De magistraat, bestaande uit de burge-meesters, de schepenen en de gezworenen, is als representant van het volk onwrikbaar in het bezit van de soevereiniteit van dit gedeelte van het Land van Weert en hij wijst de pretenties van de Staten van Gelderland – op welke wijze zij ook gepresenteerd worden – af. Over een aansluiting bij Brabant werd met geen woord meer gerept.

De magistraat verklaart verder, dat hij zich

bijzonder geraakt voelt, dat de Staten een inconstitutionele groep bewoners uit Wessem op 21 september 1790 – de dag van hun onderwerping – hebben ontvangen. De Staten hebben zelfs een verzoekschrift van acht of tien van deze kwalijk denkende mensen aangenomen. De magistraat wijst erop, dat diegenen die aan het hoofd van deze klik staan niet de minste consideratie verdienen. Onder hen bevinden zich weinig bezittende mensen. De overigen zijn merendeels arme lieden, die trekken van de tafel van de H.Geest. Dat zegt toch wel voldoende, vinden de briefschrijvers. Omdat de Staten deze groep bevoelen had, dat de contributie aan hen moest worden betaald, heeft de magistraat niet kunnen voldoen aan de wens de contributie naar Brussel over te maken. De magistraat vraagt het Congres om hen te handhaven als wettige regering en aan de Staten van Gelderland te berichten dat alle akten van zeggenschap op het Land van Wessem opgeschort zijn, totdat op het gezamenlijk verzoek met die van Weert en Nederweert beschikt zal zijn.⁵³⁾ Of dit rekest ooit naar Brussel verzonden werd, ligt niet voor de hand, omdat het origineel werd aangetroffen in het bischoppelijk archief. Een antwoord is dan ook niet gevonden; de Republiek der Verenigde Nederlandse Staten was het einde nabij.

51) Op de voordracht staan de volgende personen: Matthijs Heuvelmans, Joannes Heijthusen, Matthijs Vogels, Frans Rubbergh, Joannes van de Sande, Linard Vogels, Peter Verhegge, Lodevijck

Verhegge, Peter Cox en Gerard Tijssen.
52) RHCL, StvG, inv.nr. 1225, exh. 8.11.1790. Brief ingezetenen van Wessem aan Staten van Gelder.
53) RHCL, ABR, port. nr. 131, 3b.
Brief aan Soeverein Congres [november 1790].

Wiederunterwerfung der österreichischen Niederlande,
am 2ten Dec. 1790.

Onderwerping van de Oostenrijkse Nederlanden, 2 december 1790.

**Continuïteit en verandering
tijdens de eerste Oostenrijkse
restauratie**⁵⁴⁾

Op 6 december 1790 onderwerpen de Staten van Gelderland zich aan keizer Leopold II, hertog van Gelre. Zij willen gebruik

maken van de aangeboden amnestie, waarbij alle excessen en wanorde die tijdens de Nederlandse revolutie zijn voorgevallen als vergeten en vergeven worden beschouwd. De Staten roepen iedereen op de patriottische kokardes af te leggen op straffe van een boete.⁵⁵⁾

54) De eerste Oostenrijkse restauratie duurde van december 1790 tot de eerste bezetting door de Fransen in december 1792. De tweede Oostenrijkse restauratie duurde van maart 1793 tot oktober 1794, toen de tweede Franse occupatie

begon.
55) GAW, OAW, inv.nr. 2715. Gedrukte ordonnantie van de Staten van het hertogdom Gelderland van 6.12.1790, gepubliceerd te Weert op 12.12.1790.

De geëerde van Weert, Nederweert en Wessem besluiten een dag later onder voorbehoud van hun rechten te voldoen aan de orders van de Staten.⁵⁶⁾ De onafhankelijkheid was na elf maanden ten einde. Het bestuurscomité van Weert ontbindt zich en de leden ontslaan elkaar van de afgelegde eed. In Wessem was – zoals bekend – nooit een comité opgericht.

Overigens betekende een en ander niet dat de drie magistraten zich zonder slag of stoot weer onder het gezag van het Hof te Roermond plaatsten. Weert, Nederweert en Wessem lieten nog iets van hun wil tot zelfstandigheid blijken. Zij sturen bij besluit van 18 december 1790 afgevaardigden naar Brussel om daar bij de commissarissen van de keizer een eigen brief van onderwerping te overhandigen.⁵⁷⁾

Het duurde niet lang of Oostenrijkse militairen kwamen naar Wessem en werden daar ingekwartierd. In ieder geval verbleven ze daar tussen 16 december 1790 en 30 oktober 1791.⁵⁸⁾ Bij het eerste binnemarcheren van de keizerlijke ulanen of lansiers te paard worden alleen al door de weduwe Smeets 10 kannen wijn, 4 1/2 kan jenever en het nodige brood geleverd.⁵⁹⁾

De conflicten tussen enerzijds de gezamenlijke geëerde en de naburen van Wessem en anderzijds de magistraat bleken onder het herstelde Oostenrijkse regime gewoon door te lopen. De geëerde spanden procedures aan tegen oud-burge-

meester Peter Scheeren, tegen gerechtsbode Peter Smeets en om Wessem te scheiden van Weert.

Erg rustig gaat het er niet aan toe in het stadje, want op advies van momboir Stuers, die in zijn oude functie was hersteld, stuurt het Roermondse Hof een detachement troepen naar Wessem om daar orde en rust te handhaven. Scholtis Costerius krijgt op 16 april 1791 opdracht om onmiddellijk naar Wessem te vertrekken en daar voorlopig ook te gaan wonen. Hij woonde waarschijnlijk in Roermond. De scholtis moet zorg dragen voor de broodnodige rust en kalmte, zonodig met de sterke arm, en verder informatie zien te vergaren over de gebeurtenissen. De onderzoeksresultaten moet hij rapporteren aan de momboir in Roermond. De verhitte gemoederen blijken een gevolg te zijn van geschillen tussen de twee hierboven genoemde groepen. Naar aanleiding van die geschillen zal momboir Stuers op 26 april 1791 naar het Maasstadje vertrekken, waar iedereen zijn klachten bij hem op tafel kan leggen. Voorts moeten de schepenen, regenten en andere gerechtsdienaren, die als gevolg van de revolutionaire troebelen hun functie verloren hebben, terug in het ambt komen. Indien dat niet van toepassing is, dan dienen de zittendblijvers een nieuwe eed van trouw in handen van de momboir af te leggen. Tenslotte dienen de geëerde en andere inwoners rekening op te maken van hun administratie. De commissarissen dienen hetzelfde te doen

56) GAW, OAW, inv.nr. 5, res. 11.12.1790.

57) GAW, OAW, inv.nr. 5, res. 18.12.1790.

58) Gemeentearchief Heel (GAH), archief schepenbank Wessem, inv.nr. 202, landsrekening 1790/

1791.

59) GAH, archief schepenbank Wessem, inv.nr. 337. Bijlagen gemeenterekening 1790/1791.

met betrekking tot de publieke penningen van de stad en de kwartieren. P.J. Jamar, M. Heuvelmans en M. Ramaekers werden al vrij snel na de restauratie tot commissaris benoemd op een vergadering van de naburen van 15 januari 1791. Tot nader order blijven deze commissarissen het beheer van deze penningen doen, besluit het Hof.⁶⁰⁾ De burgemeester van de stad Wessem werd als gevolg van deze ordonnantie van zijn financiële bestuurs-taak ontheven. Schepenen en gezworenen waren het daar niet mee eens en eind oktober 1793 – tijdens de tweede Oostenrijkse restauratie – werden ze door het Hof in het gelijk gesteld en hersteld in hun vorige functies, zoals die waren voor 1790. Ook mogen ze vanaf datum van deze uitspraak weer meedoen aan het kiezen van nieuwe burgemeesters en het beheer van de publieke penningen.

Op 18 april 1791 kondigde gevormd minister Mercy-Argenteau in Brussel een decreet af over het opnieuw afleggen van de eed aan de soeverein voor de provincie Gelderland. Op dezelfde dag met dezelfde inhoud gebeurt dat ook voor Vlaanderen.⁶¹⁾ Enkele andere provincies waren reeds voorgegaan. Het decreet werd op 7 mei 1791 in Roermond gepubliceerd en Stuers zond het door naar Wessem. Van deze eedsaflegging moest protocol opgemaakt worden met kopie

naar momboir Stuers in Roermond. Blijkbaar was het bezoek van Stuers aan Wessem op 26 april 1791 niet doorgestaan, gezien deze tweede aankondiging om de eed af te leggen.

Scholtis Alexander Costerius bleek weinig zin te hebben om naar Wessem te verhuizen en daar de orde te handhaven. Hij laat er geen gras over groeien en dient direct zijn ontslag bij het Hof in; als waarnemend scholtis wordt al op 18 april 1791 president-schepenen Peter Ramaeckers aangesteld. Met name dient hij uitvoering te geven aan de ordonnantie van het Hof van 16 april 1791.⁶²⁾ Commissaris Matthijs Heuvelmans gaat eind mei 1791 een handtekeningenactie in Wessem voeren met als doel de prins van Chimay, heer van Wessem, te bewegen een scholtis te benoemen, die daadwerkelijk in Wessem resideert. Eerst laat hij de ingezetenen van de stad tekenen, daarna gaat hij naar de vier burgemeesters van de gehuchten om die te laten tekenen en ten slotte naar Thorn en Maaseik om de aldaar wonende geërfden te laten tekenen.⁶³⁾ Echt snel loopt de benoeming niet. Antoine du Rozoir, algemeen intendant en gemachtigde van de prins, benoemt pas op 1 oktober 1791 Mathias Raemakers definitief tot scholtis. De nieuwe scholtis legt de eed af in handen van Ferdinand Costerius, een broer van Alexander. Deze Ferdinand was

60) RHCL, archief schepenenbank Wessem, inv.nr. 8. Ordonnantie Hof van Gelder van 16.04.1791.

61) Recueil des Ordonnances des Pays-Bas (ROPBa), 3-14, 28; RHCL, Hof van Gelder, aanwinsten 1953, inv. nr 67, consulten 1787-1791, 24 en RHCL, archief Schepenenbank Wessem, inv. nr. 8. Decreet vanwege keizer en koning van 18 april 1791, ver-

zonden 7 mei 1791 van Mercy-Argenteau (gevoormachtigd minister nov. 1790 - juni 1791). Zie ook noot 82.

62) RHCL, archief schepenenbank Wessem, inv.nr. 3. Kopie-ordonnantie Hof van Gelder van 18.04.1791.

63) GAH, archief schepenenbank Wessem, inv.nr. 337, bijlagen gemeenterekening 1790/1791.

scholtis van Weert en Nederweert en rentmeester van de prins van Chimay voor zijn heerlijkheden Weert, Nederweert en Wessem. Schepen Willem Joosten bevestigt deze eedsaflegging van Raemakers in volle vergadering van het Wessemer gerecht.⁶⁴⁾ Hij bleef evenals de andere schepenen gewoon zitten tot de oprichting van de nieuwe gemeente Wessem door de Fransen.⁶⁵⁾ Behalve scholtis Costerius zag ook Jan Driessen Opheyden, secretaris van de magistratuur en het gerecht, het niet meer zitten. Op 11 mei 1791 gaan de commissarissen Heuvelmans en Raemakers naar de momboir in Roermond om een klacht in te dienen over de voortdurende absentie van de secretaris. Deze neemt dan enkele maanden later, op 5 oktober 1791 ontslag ten voordele van Jacob Griffin. Dat was pal na de benoeming van Raemakers tot scholtis. Vermoedelijk vond hij het beter om op te stappen, zeker na een dergelijke turbulente periode en gehoord de kritiek. Hij was al vijftig jaar secretaris. Rond 15 november 1791 kondigde het Hof trouwens een ordonnantie met onbekende inhoud af over de secretaris. De opvolging liet lang op zich wachten, want eerst bij akte van 11 februari 1792, opgemaakt in Parijs, werd de voorgedragen Jacob Griffin benoemd door de echtgenote van de prins, Laura August Fitz-James en intendant Du Rozoir. De prins zelf was blijkbaar afwezig. Vlot liep het allemaal niet, want Griffin legde de eed pas op 17 april 1792 in Wessem af.⁶⁶⁾

De omstreden pastoor Remi Hollen vertrok eveneens, maar dit had een natuurlijke oorzaak. Hij stierf op hoge leeftijd, na een ziekte, op 22 december 1791. Reeds voor zijn dood bleek de pastoor van het Thornse Baexem, Mathias Sebastiaan Raemaekers sterke belangstelling te koesteren om zijn functie nog tijdens zijn leven te vervullen. Om dat te kunnen verwezenlijken, moest er op korte termijn medewerking verkregen worden van maar liefst vier instellingen: het domkapittel van Luik, het bisdom Roermond, de Heilige Stoel en de regering in Brussel. Voor de nodige ondersteuning riep de Baexemer pastoor de hulp in van zijn landsvrouw, prinses Maria Cunegonda, vorstin-abdis van Essen en Thorn. Pastoor Raemaekers benaderde daartoe schriftelijk op 21 oktober 1791 graaf Von Aicholt, raadsheer van de prinses, met het verzoek een goed woordje voor hem te doen bij zijn landsvrouw teneinde de begeerde post te kunnen verwerven.

In zijn brief zet Raemaekers uiteen, dat de zieke en voor het leven benoemde pastoor – die naar zijn verwachting spoedig zal overlijden – hem graag tot zijn coadjutor of hulppastoor met recht van opvolging wil zien. De Baexemer pastoor waarschuwt, dat haast geboden is bij zijn benoeming. Er liggen kapers op de kust, zoals de faculteit der Artes van de universiteit van Leuven en het domkapittel te Luik of de grote kosterij van de Luikse kathedraal, die alle drie na de dood van

64) RHCL, Hof van Gelder, aanwinst 1953, inv.nr 6, register van commissies, 132.

65) J.H. Hanssen, *Inventarissen van de archieven van de Schepenbank en Gemeente Wessem 1481-1937* (Maastricht 1986) 26-27. Schepenen waren tot

1795/1796 Jan Wolphagen, Jan Garé, Jan Wijen, Daniël Smeets, Willem Joosten. In 1791 trad aan Antoon Driessens en in 1793 Andreas Wolff.

66) RHCL, Hof van Gelder, aanwinst 1953, inv.nr 6, register van commissies, 133v.

pastoor Hollen het benoemingsrecht kunnen opeisen. Als tijdens zijn leven geen opvolger benoemd wordt, kan dat later ruimte bieden voor bezwaren van parochianen en voor andere belanghebbenden bij het ambt. De manoeuvrerende pastoor vraagt verder of de prinses de kosten bij de Heilige Stoel wil betalen. Rome moet immers de benoemingsakte in geval van coadjutorschap ratificeren. Hij zelf heeft geen geld meer, omdat hij al zoveel nutteloze kosten heeft gespendeerd om het pastoorschap van het bij Bree gelegen Beek te verwerven. De abdis is hem in die zaak ook financieel ter wille geweest. Uiteindelijk zal Raemaeckers zelf kredietbrieven ter waarde van 247 scudo naar Rome sturen. Vervolgens vraagt hij de graaf of deze bij het gouvernement van Brabant wil informeren of hij een naturalisatiebrief nodig heeft.

Door het gebruik van de term Brabant in plaats van de officiële naam van de (Oostenrijkse) Nederlanden, gaf M.S. Raemaeckers aan, hoe belangrijk de positie van Brabant was en dat die naam als synoniem beschouwd of gevoeld werd met de Nederlanden.

Zonder naturalisatie kon Raemaeckers – wonende in het Land van Thorn – immers niet benoemd worden in het Gelderse Wessem. Een woord van de prinses, een zuster van de gouverneur-generaal in Brussel, is trouwens voldoende om een dergelijke brief gratis te krijgen. Bovendien wijst hij erop, dat hij vroeger ruim vijftien jaar in Brabant gewoond heeft, ter-

wijl tien jaar voor een Brabants ingezetenschap voldoende is.⁶⁷⁾

Pastoor Raemaeckers reist naar Brussel om zijn verzoek op 4 november 1791 bij de landvoogden of de gouverneurs-generaal van de Oostenrijkse Nederlanden te presenteren, die beloven hun best voor hem te doen. Mede dankzij de aanbevelingen van de abdis krijgt hij de vereiste naturalisatiebrief. Van Brussel gaat hij naar Roermond om daar zijn bewijs van bekwaamheid bij de bisschop op te halen. In diens kanselarij vindt hij een akte uit 1703, waarin staat dat het benoemingsrecht van een coadjutor – zoals dat ook bij de pastoor het geval is – bij het domkapittel van Luik ligt. Daarop vertrekt hij spoorslags naar Luik. Hij weet het daar zover te brengen, dat er een speciale kapittelvergadering wordt uitgeschreven op 23 november 1791, waar met zijn benoeming wordt ingestemd. Hij vraagt dan de raadsheer van de prinses om deze benoemingsbrief direct met een afschrift van de akte van 1703 en het getuigschrift van de bisschop naar Rome op te sturen om daarmee de vereiste pauselijke bul te krijgen. De ontvangstdatum van de stukken in Rome is belangrijk, want om geldig te zijn, moeten deze voor de dood van de pastoor gearriveerd zijn. In de bul van coadjutorschap moeten drie executeurs genoemd worden, waarvan er een in de Romeinse curie en twee hier moeten zeten. Raemaeckers geeft twee namen⁶⁸⁾ op, zodat die doorgegeven kunnen worden aan de agent van de vorstin-abdis in

67) RHCL, archief abdij Thorn, inventaris d'Hoop, inv.nr. 19251. Brief Raemaeckers aan graaf Von Aicholt van 21.10.1791.

68) Het zijn scholaster Nicolaas Capelle van de collegiale kerk van het H. Kruis in Luik en ene professor Geradon in het canoniek recht aan de universiteit van Leuven.

Rome. Intussen sterft de pastoor en Raemaekers wordt reeds op 23 december 1791 door de bisschop tot tijdelijk pastoor aangesteld. In het bisdom Roermond was het gebruikelijk een tijdelijke benoeming op 24 juni, de feestdag van Sint-Jan de Doper te laten eindigen. De nieuwe pastoor wacht vol ongeduld op de pauselijke bul, die op 28 november al getekend zou zijn. Hij vraagt de graaf de ratificatiebul naar Rome terug te sturen – als deze in Koblenz, de residentie van de abdis, mocht zijn aangekomen – met verzoek die in Rome te laten antedateren, als die datum onverhoopt toch na 22 december zou liggen.⁶⁹⁾ Pastoor Raemaekers kan pas na ontvangst van de bul de noodzakelijke machtiging bij de landvoogden aanvragen.

Inmiddels heeft de universiteit van Leuven op 2 januari 1792 zelf een pastoor benoemd: Holtz Schuher. M.S. Raemaekers start een procedure tegen hem en schakelt nu ook de Wessemer gemeenschap in. Volgens hem richten de Wessemers zich in een brief tot de gouverneurs-generaal, waarin zij tot uitdrukking brengen, dat zij geen beloning voor hun trouw tijdens de patriottische omwenteling wensen, maar daarentegen wel graag zouden zien, dat de landvoogden een machtiging afgeven voor zijn benoeming tot pastoor. Het verloop van de lopende procedure tussen beide pastoors is niet bekend, noch de uitspraak, maar wel het uitein-

delijke resultaat.

De gouverneurs-generaal geven pastoor Raemaekers, na advies van de momboir, op 22 februari 1792 de gevraagde machtiging of het Placetum Regium af. Daarbij houden zij rekening met het feit, dat pastoor Hollen ten zijnen gunste afstand had gedaan en stellen de voorwaarde, dat hij de eed van trouw aflegt in handen van Henry de Crumpipen, chef-president van de Geheime Raad.⁷⁰⁾ Ten slotte wordt Matthias Sebastiaan Raemaekers op 2 juli 1792 door de bisschop van Roermond, Philip Damiaan, markies van en tot Hoensbroeck, aangesteld tot pastoor van Wessem.⁷¹⁾

Tijdens de Brabantse revolutie was keizer Joseph II op achtenveertigjarige leeftijd gestorven. Na het herstel van het Oostenrijkse gezag over de Nederlandse provincies diende de nieuwe landsheer Leopold II nog ingehuldigd te worden. Als laatste provincie komt op 22 september 1791 het hertogdom Gelderland aan de beurt. Keizer Leopold II laat zich overal vervangen door de gouverneur- en gouvernante-generaal van de Oostenrijkse Nederlanden: zijn zwager hertog Albert-Casimir van Saksen-Teschen⁷²⁾ en zijn zuster aarts-hertogin Maria-Christina van Oostenrijk. Het echtpaar reist daartoe eerst naar de abdij in Thorn. Vrouwe en abdis van Thorn was prinses Maria Cunegonda, een zuster van Albert, zoals hierboven vermeld.⁷³⁾

69) RHCL, archief abdij Thorn, inventaris d’Hoop, inv.nr. 19251. Brief Raemaekers aan graaf Von Aicholt van 29.12.1791.

70) RHCL, Hof van Gelder, inv.nr. 68, f. 175.

71) RHCL, ABR, port. 131, 10.

72) Prins Albrecht-Casimir van Saksen, hertog van Teschen (*Moritzburg 1738-†Wenen 1822). Zoon

van Frederik-Augustus III, keurvorst van Saksen en koning van Polen onder de naam August III en aartshertogin Maria-Josefa van Oostenrijk (1699-1757). Het echtpaar kreeg 14 kinderen.

73) Prinses Maria Cunegonda van Saksen (*Warschau 1749-†Dresden 1826) was de laatste abdis van Essen en Thorn. Zij resideerde noch in Essen

Omdat zij in Koblenz resideerde, kwam ook zij voor deze gelegenheid naar de rijksabdij, evenals haar broer Xavier.⁷⁴⁾ Voor de inhuldiging trekt het gezelschap naar de Maas om bij Ool overgezet te worden en de reis te vervolgen naar Roermond. De meeste ingezetenen van Wessem trekken mee om het schouwspel te kunnen bijwonen en om de gouverneur en de gouvernante-generaal in te halen. Wessem zorgt voor een tambour en piper (trommelaar en fluitist) om de schutterij te begeleiden naar Roermond.⁷⁵⁾ H. Valkenburg schiet de muzikantenkosten voor, die later uit de gemeentekas worden terugbetaald. In december 1791 – na één jaar keizerlijk bewind – verschiet de stad voor bijna 41 pond aan powder of buskruit *“tot victorie over de gelukkige terugkomste des Landts onder den wettigen Souverijn.”* De gemeentekas wordt belast voor bijna 47 gulden gemeentekoers of Weerter koers.⁷⁶⁾ De beide landvoogden bepalen verder, dat niet alleen de inhuldiging gevierd moet worden maar ook de naamdag van de keizer. De feestdag van de Heilige Leopold dient ieder jaar gevierd te worden op 15 november met alle ceremonies en plechtigheden, die daarbij gebruikelijk zijn. Dat geldt, evenals het volgende feest, ook voor Wessem.⁷⁷⁾ Want vlak daarna, op

24 november, moet de verjaardag van keizerin Maria Ludovica met een Te Deum en andere vreugdetekenen gevierd worden.⁷⁸⁾ Een bijzonder feest verordonneren de landvoogden ter gelegenheid van de vrede, gesloten tussen Oostenrijk en het Osmaanse rijk op 4 augustus 1791, waarmee aan de laatste Turkenoorlog een eind komt. Hiervoor dienen de Wessemers zich te begeven naar de kathedrale kerk in Roermond voor het bijwonen van het Te Deum.⁷⁹⁾

De arrestatie van en een schadevergoeding voor het echtpaar Jansen-Boonen

Hierboven is de aanhouding van een drietal Wessemers in september 1790 beschreven. Maar er bleek al eerder sprake te zijn geweest van arrestaties. Op 22 mei 1790 worden oud-burgemeester⁸⁰⁾ Peter Jansen en zijn huisvrouw Gertrudis Boonen uit Wessem door een groep van negen à tien gewapende patriottische militairen onder leiding van de ijverige kapitein-rekruteur baron De Meer gevangengenomen. Dit geschiedt op grond van een machtiging van 28 mei 1790, waarbij de kapitein opdracht krijgt om het land te zuiveren van

noch in Thorn, maar op Ehrenbreitstein in Koblenz bij haar broer Clemens Wenzeslaus, keurvorst en aartsbisschop van Trier. Zij was de jongste van de 14 kinderen.

- 74) Prins Frans-Xavier (°Dresden 1730 - †Dresden 1806) huwde met gravin Clara SPINUCCI. Zij verkreeg de titel gravin von der LAUSITZ (°1741-†1792). Dit huwelijk werd niet erkend door het vorstelijk huis.
- 75) GAH, archief schepenbank Wessem, inv.nr. 337, bijlagen gemeenterekening 1790/1791.

76) GAH, archief schepenbank Wessem, inv.nr. 270, gemeenterekening 1790/1791.

77) RHCL, Hof van Gelder, inv.nr. 67, f. 302. Consult voor magistraten van Roermond, Weert en Wessem, van 9.11.1791.

78) RHCL, Hof van Gelder, inv.nr. 67, f. 306. Consult voor Roermond, Weert en Wessem van 12.11.1791.

79) RHCL, Hof van Gelder, inv.nr. 67, f. 292.

80) Peter Jansen was burgemeester van de stad Wessem in 1788.

raddraaiers. Deze machtiging – wat daar ook van zij – werd afgegeven, toen de arrestaties al een feit waren. Het echtpaar wordt op 28 mei 1790 door de Staten van Gelderland vrijgelaten echter onder voorwaarde, dat zij later in rechte zouden verschijnen.⁸¹⁾ De reden voor deze arrestatie wordt een jaar later duidelijk als de voormalige gevangenen op 22 september 1791 een verzoekschrift aan de gouverneurs-generaal van de Oostenrijkse Nederlanden Maria-Christina van Oostenrijk en haar echtgenoot Albrecht van Saksen-Teschen⁸²⁾ aanbieden. In dat rekest verhaalt Peter Jansen, dat er tijdens de opstand verscheidene rekruten zich in hun woning aangeboden hadden. Die woning stond immers bekend als een keizerlijk werfhuis. In stilte had de oud-burgemeester de rekruten alle hulp en bijstand gegeven om hen in keizerlijke dienst te brengen in plaats van naar de rebellen. Zelfs heeft hij enkelen 's nachts naar Aken gebracht. Dat bleef niet onopgemerkt. Het

echtpaar wordt 's zaterdags voor Pinksteren om 11 uur 's avonds opgepakt en gebonden naar de gevangenis in Roermond afgevoerd, ondanks de ziekelijke toestand van zijn vrouw. Hun dochter heeft dit alles moeten aanzien. Als gevolg daarvan is zij, evenals zijn vrouw, nog niet gezond. In de gevangenis wordt hun situatie er niet beter op, toen zij het gerucht hoorden, dat zij naar het patriottische leger gebracht zouden worden om daar als voorbeeld dezelfde straf te moeten ondergaan als voor hen die het **crimen laesae nationis** (schennis van de natie)⁸³⁾ begaan hadden. Vermoedelijk was dat de doodstraf. Momboir Stuers meldt later in zijn advies aan de Geheime Raad: dat zij hebben "subi le risque de leur vie"⁸⁴⁾

Op 7 mei 1790 hadden de Staten van Gelderland een ordonnantie afgekondigd ter voorkoming van desertie. De tekst is verloren gegaan.⁸⁵⁾ Eerder op 24 maart 1790 kondigden Congres en Staten-Generaal van de Republiek een voorlopig oorlogs-

81) ARAB, archief Geheime Raad (GR), Oostenrijkse periode, T 460, inv.nr. 1324A

Copie ordonnantie bij deponie op het verzoek van Peter Jansen en zijn huisvrouw Gertrudis Boonen, burgers en geërfden tot Wessem d.d. 28.5.1790.

82) Aartshertogin Maria[Mimi]-Christina (°1742-†1798) en haar echtgenoot hertog Albrecht van Saksen-Teschen (°1738-†1822) waren gezamenlijk landvoogden of gouverneurs-generaal van de Oostenrijkse Nederlanden van 1780-1789 en van 1790-1792. Na de eerste Oostenrijkse restauratie keerden zij in juni 1791 naar Brussel terug en verlieten de Nederlanden definitief in november 1792 bij de verovering van Brussel door de Fransen. De aartshertogin was een zuster van keizer Joseph II en van zijn opvolger Leopold II.

Gevolmachtigd minister (ministre plénipotentiaire) was Florimond-Claude graaf de Mercy-

Argenteau (°1722-†1794), die werd benoemd op 30 november 1790. Daarna Franz-Georg-Karl graaf von Metternich-Winneburg (1746-1818), die werd benoemd op 17 juni 1791 en bleef dat tot de tweede Franse occupatie in de zomer van 1794.

83) Het begrip "schennis van de natie" is een revolutionaire vertaling van de term *crimen laesae maiestatis* of *majesteitsschennis*. Johannes KOLL, *Die belgische Nation. Patriotismus und Nationalbewusstsein in den südlichen Niederlanden im späten 18. Jahrhundert* (Münster 2003) 333.

84) ARAB, Geheime Raad, Oostenrijkse periode, T 460, inv.nr. 1324A.

Advies momboir Stuers aan GR van 7.10.1791, ontv. 10.10.1791.

Inzake verzoek van de 30.9.1791

85) A.M.J.A. Berkvens, *Plakkatenlijst Overkwartier 1665-1794* (Nijmegen 1992) Deel II, 458.

reglement af.⁸⁶⁾ Artikel 7 bepaalt dat in geval van een complot om te deserteren de initiatiefnemers de doodstraf krijgen. Art. 42 van dit reglement bepaalt wel dat de doodstraf alleen na toestemming van het soeverein congres ten uitvoer mag worden gelegd. Of het echtpaar voor een militair gerecht gebracht kon worden, als of zij militairen waren, laten wij buiten beschouwing. Voor de hand lag, dat het paar geïntimideerd werd. Als men de activiteiten van het paar als ronselen voor vreemde krijgsmacht opvat, dan stond daar – althans onder het oude Oostenrijkse regime – evenzeer de doodstraf op. Deze lieden dienden dan wel voor de gewone rechter te verschijnen.⁸⁷⁾

De vrienden van de gevangene oud-burgemeester zochten hem op en zeiden tegen elkaar **virum autem fidelem quis nunc hic inveniet** (een trouw man, wie zal hem hier vinden) en gingen op zoek naar een verdediger. Dat was niet zo eenvoudig, gezien de problemen die dat voor een dergelijk persoon kon meebrengen. Uiteindelijk kozen zij voor procureur Knarren⁸⁸⁾. Deze hielp het echtpaar uit de gevangenis.

De schade die Jansen heeft geleden door zijn detentie, begroot hij op meer dan 100 patakon. Deze schade bestaat uit de kosten, gemaakt door zijn vrienden en door

de procureur en verder de kosten om kapitein De Meer, die in Weert verbleef, naar Roermond te krijgen teneinde hun wegvoering naar het leger te voorkomen. Hij wil voor al het leed schadeloos gesteld worden. Daarnaast vraagt Jansen nog een schadevergoeding voor het zieke gestel van zijn vrouw en dochter als gevolg van de detentie.⁸⁹⁾ Zoals gebruikelijk wordt momboir Stuers door de Geheime Raad namens de keizer-koning over dit verzoek om advies gevraagd.⁹⁰⁾ Tevens vraagt de Geheime Raad of er nog meer personen in Gelderland zijn, die een verzoek om schadevergoeding kunnen indienen. Dit met het oog op de invloed die dat kan hebben op toekenning van een schadeloosstelling aan Jansen. Met betrekking tot het verzoekschrift erkent Stuers de juistheid van de aangevoerde feiten en weet deze nog te detailleren. Zo zouden er verklaringen zijn opgestuurd naar het patriotse ministerie van oorlog in Brussel, waarin enkele soldaten verklaren dat Peter Jansen hen trachtte over te halen om in dienst van de keizer te treden. Door de krachtige tussenkomst bij kapitein De Meer en statenlid baron van Merwijck werden zij ondanks de zware aanklachten vrijgelaten. Stuers is dan ook positief om Jansen een schadevergoeding van 200 patakon of afgerond 500 gulden uit te keren voor de opgelopen schade als gevolg van zijn

86) ROPBa, 3.13.473-475 en RHCL, StvG, 1225b.

87) ROPBa, 3.5.225, RHCL, HvG 7, 219-223 en Berkvens, a.w., II, 213.

88) Petrus Reinerus Knarren (°Susteren, 12.04.1759, †Roermond 2.12.1839) vestigde zich eind 18de eeuw te Roermond. Kreeg een Vogels-studiebeurs, koopman, procureur bij het Hof van Gelre te Roermond en van 1825-1831 plaatsvervangend vrederechter. Gehuwd op 1 april 1801 te

Roermond (11 germinal IX) met Agnes Isabella Brabander.

89) ARAB, Geheime Raad, Oostenrijkse periode, T 460, inv.nr. 1324A.

90) ARAB, Geheime Raad, Oostenrijkse periode, T 460, inv.nr. 1324A.

Van GR (raadsheer De Muller) aan de momboir. Besluit dd 30.9.1791, paraaf van P.J. L'Ortije (onbezoldigd secretaris GR). Verstuurd 1.10.1791.

betoonde trouw. De vraag om meer dan 100 patakon werd dus ruim naar boven afgerond. Blijkbaar vond Stuers de immateriële schade aan de gezondheid van vrouw en kind en de doorgestane angsten als de materiële schade een dergelijke ruime schadevergoeding waard. Op baron De Meer – als uitvoerder – is immers geen verhaal mogelijk, omdat hij niet in Gelderland woont en er geen goederen bezit. Omdat de provincie Gelderland deze claim niet veroorzaakt heeft en gezien het feit dat de staten van Gelderland zo armlastig zijn, dat zij in normale tijden zelfs de lopende subsidies niet kunnen betalen, wordt voorgesteld – gezien de precedentwerking die dit kan hebben voor andere provincies – aan Jansen in het geheim 500 gulden uit de algemene middelen toe te kennen voor de geleden schade als gevolg van zijn ijver voor de keizer. Het moet zeker niet gezien worden als een beloning voor zijn trouw, want dat is een vanzelfsprekende zaak. De gouverneurs-generaal conformeren zich aan het advies van de Geheime Raad. De raad van financiën krijgt op 1 december 1791 opdracht de betaling voor te bereiden, waarna deze op 17 december 1791 aan de rekenkamer bericht gaf een kasprotocol op te stellen.⁹¹⁾ De hoogte van de schadevergoeding was exorbitant voor zes dagen hechtenis van het echtpaar en nog wat fysieke ongemakken, vooral als men bedenkt dat de jaarlijkse subsidie van de

stad Wessem aan het gouvernement-generaal 560 gulden bedroeg.

De vier afgewezen gevallen in Wessem

Het bovengenoemde verzoekschrift om schadeloosstelling wordt mede-ondertekend door de Wessemers Willem van Buggenum, Matthijs van de Sande en Matthijs Heuvelmans.⁹²⁾ Zoals hierboven beschreven, waren de eerste twee te zamen met Jan Wolfhagen uit Wessem in september 1790 door De Meer enige tijd gevangen gezet in Roermond en Weert op verdenking modelgalgjes in Wessem te hebben opgericht voor Van der Noot. Maar daar-

te Behooren

*Dit is de Gratie van
p. Jansen*

*Willem van Buggenom
Matthijs van de Sande
Matthijs Heuvelmans*

De handtekeningen onder het verzoekschrift om schadeloosstelling.

91) ARAB, Geheime Raad, Oostenrijkse periode, T 460, inv.nr. 1324A.

Decreet Geheime raad (raadsheer De Muller) aan momboir van 2.12.1791, get. L'Ortije, verstuurd 4.12.1791.

92) Matthijs Heuvelmans werd in het in noot 1 vermelde artikel op blz. 93 foutief aangeduid met de voornaam Martin. Dit blijkt een duidelijke vergissing te zijn geweest van kapitein De Meer. Ook duidde hij Matthijs van der Sande aan met de foutieve voornaam Martin.

over schreef Jansen niets. Knarren en Heuvelmans hebben zich ingezet om hun vrijlating te verkrijgen en Heuvelmans heeft als gevolg daarvan onprettig bezoek gekregen van de zogenoemde rebellen. Matthijs Heuvelmans schoot procureur Knarren in deze zaak trouwens 4 Franse kroon ofwel 22 gulden Weerts of gemeentekoers voor. Deze 22 gulden werden in 1791 aan Heuvelmans uit de gemeentekas terugbetaald.⁹³⁾ Ter motivering voor de toekenning van een schadevergoeding werd, naast het feit van de gevangenschap, vermeld dat de ex-gedetineerden en Heuvelmans in dat najaar van 1790 van de geërfd en naburen van Wessem opdracht kregen om ervoor te zorgen dat de subsidiepenningen niet naar het opstandige Brussel gebracht zullen worden, ondanks de uitgeoefende pressie door de regenten en schepenen van Wessem. Niet toevallig werd in het verzoekschrift vergeten om te melden dat de penningen in plaats van naar Brussel naar de eveneens opstandige Staten in Roermond moesten gaan.

Voor al deze vier personen, die door Jansen in zijn rekest als vrienden aangeduid worden, adviseert Stuers negatief. Wolfhagen heeft niet getekend en valt daarmee af. De andere drie vragen slechts indirect om een schadevergoeding. Alleen Jansen dringt aan om hen een schade-loosstelling te geven. Wat betreft deze drie extra-handtekeningen onder het rekest is de momboir van mening dat zij alleen tot doel hebben de door Jansen weergegeven feiten te bevestigen. Stuers

doet dan zijn visie uit de doeken. De vraag is of de drie arrestanten wel echt vervolgd zijn. De drie en Heuvelmans stonden immers aan het hoofd van een groep inwoners, die niet achter het beleid van hun regenten en pastoor stonden om zich samen met Weert en Nederweert af te scheiden en zich onafhankelijk te maken van de provincie Gelderland. Na de vrijlating van de drie mannen hebben dezen samen met een groep Wessemers zich met veel ceremonieel aan de opstandige Staten in Roermond onderworpen om daardoor iedere verdere vervolging te voorkomen. Sedertdien bestaat er een sterke scheiding in Wessem tussen de regenten en de pastoor van Wessem enerzijds en de aanhangers van de Staten en alle inwoners anderzijds. Sporen van deze groepen zijn nog aanwezig. Ten slotte wijst Stuers erop, dat hijzelf ook gevangene is geweest, maar dat hij vooralsnog afziet om een schadeclaim in te dienen, teneinde het gouvernement niet te ont-rieven.⁹⁴⁾ De Geheime Raad neemt dit advies, dat zij als wijdlopieg kenmerken, over. In hun ogen waren de vier mannen niets anders dan ontrouwe onderdanen. Vervolgens geven de gouverneurs-generaal hun akkoord aan het advies van de Geheime Raad.

Blijkbaar zag Jansen (en zijn adviseurs) er geen bezwaar in om de drie Wessemers mee te laten ondertekenen, hoewel hun politieke gezindheid – zoals Stuers terecht opmerkt – aanvankelijk totaal verschillend van die van Jansen was. De overeenkomst tussen hen was, dat allen door de patriot-

93) GAH, archief schepenenbank Wessem, inv.nr. 270, gemeenterekening 1790/1791.

94) ARAB, Geheime Raad, Oostenrijkse periode, T

460, inv.nr. 1324A. Advies momboir Stuers aan GR van 7.10.1791, ontv. 10.10.1791 mbt verzoek van 30.9.1791.

tische kapitein De Meer gearresteerd werden en dat zij in een later stadium allen tegen de magistraat en de pastoor van Wessem gekant waren. Na de Oostenrijkse restauratie verdween de tegenstelling tussen de keizersgezinden of royalisten en het pro-Statenkamp. De animositeit was daar niet zo diep geworteld als tussen magistraat en bevolking.

De visie van Fidelis Regtuyt⁹⁵⁾

De opvattingen van J.B. Stuers over de politieke gemoedstoestand van de Wessemers werden in het geheel niet gedeeld door de eveneens keizersgezinde 'Fidelis Regtuyt', zoals blijkt uit zijn venijnig en sarcastisch schotschrift over de Brabantse revolutie. Komende vanuit Roermond en op doorreis naar Weert bezocht de zogenaamde Regtuyt of zijn politieke informant Wessem. De reiziger beschreef in het kort zijn Wessemer belevenissen. Omdat het zondag was en nog te vroeg om mis te horen, ging hij naar een herberg om een glas likeur te drinken. Toen hij aan herbergier Valkenburght vroeg of hij geen patriot was, zag hij hem *als een pad van gramschap opzwillen. Diên dikken baes* vertelde hem, dat hij, evenals alle andere aanwezigen, van mening was *dat hun*

gansch steedje Royalist was behoudens de Stads-Overhyd, die met de schurken van Weert, om hun kaele beurzen te vetten een zeel (=lijn) getrokken hadden en verder de pastoor en vier à vijf aan de schepenen verwante families. Vanuit het raam wees men hem nog op het huis van een van de schepenen, namelijk dat van de *schurk* Joosten, een broer van *de vermaerde vlug*⁹⁶⁾ en herbergier Joosten op de Korenmarkt in Weert. De vreemde bezoeker ging vervolgens naar de kerk en daar zag hij de pastoor op de preekstoel klimmen, *hy sloeg als eenen St. Andries zyn open gekruyste armen hemelwaerts, en schreeuwde: roept nu met my, lieve Parochiaenen, Vivat Van der Noot! vivat Van Eupen*⁹⁷⁾ *die hylige menschen zyn het, die onze heylige religie voorstaen; roept, zyde hy, roept! Maer al de toehoorders hielden den mond toe.* Daarop ging de pastoor zijn parochianen verwijten maken, dat zij verdoemd waren als ze *hardnekkig bleven in 't verdommelyk huys van Oostenrijk aen te kleven.* Regtuyt of zijn literaire plaatsvervanger was hierover zo verstoord, dat hij de kerk verliet, want het was beter geen mis te horen, *als zoo verdommelyken paep de logentaal te horen prediken* en vertrok naar Weert, waar hij *die rog-stekers als een aldervergiftigsten volk aantrof.*

95) Fidelis Regtuyt, [ps. Josse le Plat]. *Levensbeschryving der Nederlandsche ex-souveryne bloedhonden, en van des zelfs aenhang, of Verhael der vervolgingen, plunderingen, moorden en verder gruweldaeden, geduerende de eenjaerige heersching der Souveryne roof-vogels, door de waere heyntjes-kalanten, in de Oostenryksche Nederlanden, gepleegt; voorgestelt in 36 brieven.* Te Veropolis, by Deodatus waerzegger, in den

zegenpraelenden Arend, in de Rotte-Leeuwe-straet, regt over 't Jenevel-huys den blinden kardinael, [1791?] Deel II, brief XXIV, 280 -281.

96) Een vlug is een deugniet, een schelm of een ploert.

97) Johannes Simon van Eupen (°12.11.1744 Antwerpen, †14.5.1804 Jutphaas), kanunnik en landsdeken van het district Antwerpen, was de enige staatssecretaris van de Republiek..

LEVENS-BESCHRYVING
DER
NEDERLANDSCHE
EX-SOUVERYNE BLOEDHONDEN,
EN VAN DES ZELFS AENHANG,
OF

*Verhael der vervolgingen, plunderingen, moorden
en verder gruweldaeden, geduerende de eenjaerige
heersching der Souveryne Roof-vogels, door de
waere Heyntjes-kalanten, in de Oostenryksche
Nederlanden, gepleegt; voorgesielt in 36 Brieven.*

DOOR FIDELIS REGTUYT.

DERDEN DEEL.

Te VEROPOLIS, by Deodatus Waerzegger,
in den zegenpraelenden Arend, in de Rotte-
Leeuwe-sfraet, regt over 't Jenevel-huys
den blinden Kardinael.

Slot

Of de visie van Regtuyt op de politieke gezindheid van de Wessemers juist is, valt moeilijk te constateren. Het feit dat Valkenborgh en de zijnen tegen magistraat en pastoor en hun politieke richting gekant waren, betekent nog niet dat zij daarmee automatisch voor de keizer als hun landsheer partij kozen. Of de meerderheid in Wessem keizersgezind was, zoals Regtuyt herbergier Valkenborgh en de pastoor laat zeggen, is niet aantoonbaar. De enkele opmerking van pastoor-sollicitant Raemaekers, gedaan in een brief van 1791, over de trouw van de Wessemers is daarvoor niet hard genoeg. Dat wil niet zeggen, dat er geen keizersgezinde dorpen in de onafhankelijke provincie Gelderland voorkwamen; dat waren met name Elmpt, Cruchten en Wegberg.

Voor Stuers, adviseur van de regering en openbaar aanklager, was het wel helder. Zowel de pro-Weertgroep als de pro-Statengroep waren simpelweg tegen de keizer. Dat men galgjes, bestemd voor de Brabander Van der Noot, voor de huizen

van pastoor Hollen en schepen Joosten – twee prominente op Weert en daarmee op Brabant georiënteerde personen – oprichtte, speelde geen rol. Immers de pro-Statengroep onderwierp zich later in het openbaar en met veel spektakel aan de opstandige Gelderse Staten in Roermond. Hiermee plaatsten ze zich voor Stuers buiten de orde.

Wat duidelijk wordt, is dat de geërfden en de naburen van Wessem – de pro-Statengroep - grote kritiek hadden op de magistraat vanwege het in hun ogen slechte beheer van de publieke penningen en het achterstallige onderhoud aan de publieke werken. Om dat te veranderen, zochten ze steun bij dé tegenstander van de magistraat en van Weert: de Staten in Roermond. Afgezien van eventuele persoonlijke rivaliteiten, verklaart dat eerder de oriëntatie van de geërfden op Roermond, dan dat er sprake is geweest van een bewuste politieke keuze voor de een of andere partij. Onmiskenbaar leidde het wel tot een scheuring in de Wessemer gemeenschap.